

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2011

Bc. Jiří Kovač

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Otázky současné české penologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D

Vypracoval:
Bc. Jiří Kovač

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Otázky současné české penologie zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 19. 10. 2011

.....
Bc. Jiří Kovač

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat Mgr. Františku Procházkovi za spolupráci při odborných konzultacích.

Bc. Jiří Kovač

OBSAH

Úvod

1. Obecně k problematice trestání	5
1.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody	5
1.2 Filosofie trestu	7
1.3 Funkce trestu	7
1.4 Účinnost trestu	10
1.5 Humanita	11
2. Probační a mediační služba v ČR	13
2.1 Pojem restorativní justice	13
2.2 Principy restorativní justice	13
2.3 Poslání Probační a mediační služby ČR	15
2.4 Organizace Probační a mediační služby ČR	16
2.5 Činnost Probační a mediační služby ČR	17
2.5.1 Spolupráce Probační a mediační služby ČR s externími organizacemi	18
3. Alternativní tresty	20
3.1 Definice alternativy	20
3.2 Filosofie alternativních trestů	21
3.3 Kategorie alternativních trestů	21
3.4 Cíle alternativních trestů	22
4. Druhy alternativních trestů	24
4.1 Obecně prospěšné práce	25
4.1.1 Právní úprava trestu obecně prospěšných prací v ČR	28
4.1.2 Rozsah a způsob výkonu trestu OPP	29
4.2 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem	30
4.3 Domácí vězení	33
4.4 Peněžitý trest	35
4.4.1 Podmínky pro uložení peněžitého trestu	36
4.4.2 Výkon peněžitého trestu	37
4.5 Další alternativní tresty	38
4.5.1 Trest zákazu činnosti	39
4.5.2 Trest zákazu pobytu	41

4.5.3 Trest vyhoštění	41
4.5.4 Trest propadnutí majetku	42
4.5.5 Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	43
5. Výzkumná část	45
5.1 Dotazníkové šetření	46
5.2 Kazuistika s řízenými rozhovory	58
5.2.1 Odsouzený XY, nar. 1991, přeměna obecně prospěšných prací, odsouzen za majetkový trestný čin menšího rozsahu, 100 dnů	58
5.2.2 Odsouzený YZ, nar. 1957, přeměna obecně prospěšných prací, k trestu obecně prospěšných prací odsouzen za útok na veřejného činitele, 150 dnů	60
5.2.3 Odsouzený TU, nar. 1980, přeměna obecně prospěšných prací -125 dnů, odsouzen za majetkový trestný čin menšího rozsahu	63
Závěr	67
Resumé	70
Anotace	71
Seznam použité literatury	73
Přílohy	74

ÚVOD

Stejně jako většina evropských států i my se v České republice dlouhodobě potýkáme s problémem přetížení soudů a vězeňských zařízení a snažíme se nalézt optimální řešení, které by vyhovělo především právu obviněného na řádný proces a na rozhodnutí v trestní věci v přiměřené době. Ve své práci se budu zabývat druhy trestů, výkonem trestu odnětí svobody, alternativní tresty v ČR i v zahraničí, alternativními způsoby řešení kriminality a snižování počtu vězeňské populace. Pracuji ve Vězeňské službě ČR ve věznici Břeclav jako inspektor strážní služby a vím, že např. naše věznice v Břeclavi je svou kapacitou nedostačující. Současná společnost se neustále potýká s problémem růstu trestné činnosti, její brutalizace a s velkou mírou trestní recidivy. Chci hledat jinou možnost potrestání pachatele než je uložení trestu odnětí svobody. Budu se zabývat mediační a probační službou, její úlohou a významem.

Růst kriminality vyvolal u nás potřebu změnit trestní politiku a zabývat se otázkou účinnosti trestů, zvláště pak trestu odnětí svobody. Na základě negativních poznatků o vlivu věznění na pachatele a poznatků o vězeňství se i u nás začala hledat nová řešení. Proto jedním z hlavních úkolů celkové reformy trestního zákonodárství byla reforma systému trestních sankcí ve prospěch alternativních sankcí. Vysoký počet pachatelů odsouzených k nepodmíněným trestům odnětí svobody přepřahuje kapacitu vězeňských zařízení, znesnadňuje sociální rehabilitaci vězňů a přináší další problémy, např. nedostatek pracovních příležitostí pro vězně, nedostatek kvalitního personálu ve věznicích apod. Izolace ve vězení je samostatný a významný kriminogenní činitel, což dokazuje i to, že u určité kategorie odsouzených trest odnětí svobody přináší opačné účinky, než jaké byly předpokládány. Situaci rovněž komplikují vysoké finanční náklady na vězeňství. Dlouhodobě trávající neutěšené poměry v našich věznicích, plynoucí především z jejich trvalé přeplněnosti, jsou všeobecně známy.

Trestní politika v uplynulých 14 letech se vyznačovala snahou o výraznější dekriminlizaci a depenalizaci. Žádoucího odbřemenění orgánů činných v trestním řízení lze teoreticky dosáhnout řadou způsobů. Zdánlivě nejjednodušším je dekriminlizace, jejíž podstata spočívá v eliminaci některých skutkových podstat ze zvláštní části trestního zákona. Takový postup je snadný při každé revoluční změně společenského a státního zřízení. Politický režim, který se u nás zhroutil v listopadu 1989, byl rychle vystřídán přechodem k pluralitní otevřené společnosti liberálně demokratického typu s tržní ekonomikou. Nečinilo větší obtíže celou řadu těch

ustanovení trestních kodexů, které jednoznačně vyjadřovaly zájem mocenské elity totalitního státu a jeho vládnoucí ideologii, z trestních kodexů jednoduše vypustit. V porevoluční euforii, a poněkud později, i v zájmu urychlené prvotní akumulace domácího kapitálu, se opomenula důraznější trestně právní ochrana rodícího se tržního hospodářství formulováním a uzákoněním nových skutkových podstat k tomuto účelu směřujících. Teprve opožděně a váhavě se nové skutkové podstaty, reflektující skutečné potřeby a zájmy tržní ekonomiky, dostávaly do trestního kodexu. Původní proces dekriminalizace byl vystřídán, v souladu s postupující stabilizací společnosti, procesem kriminalizace. Opoždění se zařazením skutkových podstat chránících tržní ekonomiku nezůstalo bez trvalejších negativních účinků na právní a mravní vědomí a povědomí nejširší veřejnosti. Obdobné tendence v poslední době lze při novelizacích trestního zákona zaznamenat i v jiných oblastech ochrany společenských vztahů.

Zatím co pojem dekriminalizace vzbuzuje poměrně jasnou představu co znamená, u pojmu depenalizace je situace poněkud složitější. Pojem depenalizace může být pojímán buď jako postupný proces zmírňování trestů a liberalizace jejich výkonů, nebo jako zákonem stanovená možnost upouštění u vymezených kategorií trestných činů, případně jejich pachatelů, od trestního stíhání, popř. odložení výkonu trestu a jiných opatření. Pod pojmem depenalizace možno rozumět i odklon, jehož původní smysl znamená odchýlit pachatele, a to ještě před zahájením nebo již v některém stadiu již zahájeného trestního řízení, od tradičních trestně právních institucí k řízení před institucí jinou, stojící mimo kompetence orgánů činných v trestním řízení. Depenalizační tendence byly spjaty s hledáním nových způsobů reagence na méně závažné delikty a vůči jejich méně narušeným pachatelům.

Problematika alternativních trestů a alternativních opatření se dnes řadí mezi klíčové otázky trestní politiky. Je potřeba změnit celkový systém trestů a postupně i rozhodování soudů ve prospěch alternativ. Nejproblematičtějšími jsou především již zmíněné krátkodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody, jejichž počty jsou u nás oproti mnoha jiným zemím značně vysoké. Alternativy se snaží o vytváření adekvátnějších podmínek proto, aby co nejvíce z množiny pachatelů trestných činů bylo rychle povoláno k zodpovědnosti, a tato zodpovědnost byla spravedlivě vyvozena, a to tak, aby pachatel se napravil a nerecidivoval, oběti se dostalo náležité satisfakce a společnosti i jednotlivci bezpečné ochrany před zločinem. Přetížení policisté, státní zástupci a soudci i přeplněné věznice nemohou splnění těchto postulátů, by k tomu měli tu nejlepší vůli,

zaručit. Jedním z hlavních podnětů zavádění nových alternativ byla přeplněnost věznic a přetíženost orgánů činných v trestním řízení. Zatímco v problému odstranění přeplněnosti věznic se od alternativ očekává sehrání hlavní role, pokud jde o odlehčení policii, státnímu zastupitelství a soudům, není jejich úloha bohužel tak jednoznačná. Pouze celková transformace trestního procesu, která ho podstatným způsobem zrychlí, zjednoduší a zbaví nadměrné formálnosti, má šanci skutečně orgánům činným v trestním řízení ulehčit.

1. OBECNĚ K PROBLEMATICE TRESTÁNÍ

1.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Po dlouhou dobu představoval nepodmíněný trest odnětí svobody páteř systémů trestů. Všechny jiné druhy trestů byly určitým způsobem na něj napojeny a od něho odvozeny. Většinu z nich, zejména selhával-li jejich výkon, bylo možno v něj přeměnit. Nepodmíněný trest, i když zajisté ne optimálně, přesto relativně spolehlivě plnil alespoň některé z funkcí, které bývají od trestních sankcí očekávány. Funkci punitivní a sociálně ochrannou tím, že do značné míry zneškodňuje pachatele, když ho na určitou dobu či natrvalo izoluje od společnosti. Splňuje jistě i funkci generální a individuální trestně právní prevence. Hůře již zajišťuje restituci spáchané škody, přestože oběti trestného činu poskytuje určitou morální satisfakci. Převýchovná funkce, ačkoliv její význam byl v průběhu vývoje posunut na čelné místo, nepřinesla žádoucí přesvědčivé výsledky. Nepodmíněný trest odnětí svobody má dlouholetou tradici, je veřejnosti srozumitelný a v justiční praxi zaběhnutý. Má pevné zakotvení v právním vědomí veřejnosti i v kulturní historii společnosti. Institucionální, personální a věcné zajištění jeho výkonu, byť v nedokonalé podobě, je tu již k dispozici, navíc obdařené dlouhodobou tradicí a bohatými praktickými zkušenostmi. Potřeba zvýšit účinnost boje s trestnou činností se projevuje hledáním dalších právních prostředků, které by vedle tradičního trestu odnětí svobody poskytly nové formy a způsoby zacházení s pachateli. Trest odnětí svobody je podrobován kritice. Je poukazováno na jeho neefektivnost, a to nejen z pohledu nápravy pachatele, ale též z hlediska vysokých finančních nákladů výkonu trestu odnětí svobody. Někteří zahraniční odborníci hovoří dokonce o tzv. krizi trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody však nelze zavrhnout, nebo ve společnosti se vždy budou vyskytovat pachatelé páchající závažnou trestnou činností, před nimiž je třeba chránit společnost a zabránit jim v páchání další trestné činnosti. První vlna kritiky spočívala v tvrzení, že zejména krátkodobé tresty odnětí svobody (obvykle byly míněny tresty do tří měsíců, někdy však tresty až do osmnácti měsíců) mají tyto hlavní nedostatky:

- 1) neposkytují dostatek času k převýchově pachatele, ale na druhé straně je to dost dlouhá doba k tomu, aby na odsouzeného škodlivě působily vlivy vězeňského prostředí,
- 2) z hlediska individuální i generální prevence jsou kontraproduktivní, protože jejich odstrašující účinky jsou minimální a pro potenciální pachatele mohou znamenat přijatelné riziko,

3) tyto tresty jsou projevem určité diskriminace, nebo jsou ukládány nejčastěji osobám, kterým nemohl být uložen trest peněžitý pro jeho zřejmou nedobytnost,

4) ekonomické náklady na vězeňský systém jsou značné a výkon krátkodobých trestů tento systém neúměrně zatěžuje, protože váže většinu kapacity vězeňských zařízení.

To vše způsobilo, že krátkodobé tresty odnětí svobody přestaly mít dominantní postavení mezi ukládanými tresty. Popravdě řečeno, v některých směrech je ale kritika, zejména pokud jde o zpochybňování odstrašujících účinků krátkodobých trestů, poněkud jednostranná. Je nepochybné, že tíže trestu, tedy újma způsobená odsouzené osobě, je pocíťována individuálně značně rozdílně v závislosti na osobnosti daného subjektu. I krátkodobý trest odnětí svobody může způsobit pachateli řadu obtíží, a jeho důsledky pro něho mohou být, jak již bylo uvedeno, velmi citelné; potenciální újma, tedy v závislosti na naznačených faktorech detence, zajišťuje odstrašující účinky i u krátkodobých trestů.

Výkon trestu odnětí svobody přináší však řadu známých nežádoucích efektů, jako je např. devastující vliv vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, přerušení pozitivních sociálních vazeb s původním prostředím (rodinou), přerušení pracovních aktivit a vztahů, ztížené uplatnění v životě na svobodě po propuštění apod. Je zřejmé, že při ukládání konkrétního trestu odnětí svobody musí převažovat ty prvky tohoto trestu, které naplňují jeho účel, nad vedlejšími negativními účinky, které jsou s tímto trestem obvykle spojeny. V období po roce 1970 čelily evropské země vážným ekonomickým obtížím, které měly řadu souvislostí i politických důsledků. V trestní justici došlo k enormnímu zvyšování počtu krátkodobých trestů, což bylo chápáno jako důsledek zejména těchto okolností:

1) narůstající skepse pokud jde o faktické výsledky rehabilitačních a resocializačních programů,

2) rozpadu tradičních institucí sociální kontroly, jako je rodina či širší komunita, v důsledku

zvyšujícího se tempa urbanizace, industrializace a technologických změn,

3) značného zatížení justičního systému.

Nárůst krátkodobých trestů odnětí svobody pak logicky rezultoval i v přetížení vězeňského systému a objevil se chronický nedostatek vězeňských kapacit (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005). Nepodmíněný trest odnětí svobody je v právní teorii i soudní praxi považován za nejpřísnější druh trestu. To vyplývá z obecného

předpokladu, že lidská svoboda je nejcennějším statkem, a její odnětí nebo omezení je pro pachatele trestného činu nejcitelnější újmou.

1.2 Filozofie trestu

Evropské vězeňství prochází časem změn. Mění se přístupy penologické, přehodnocovány jsou otázky bezpečnosti. Na tyto a další změny reaguje i vězeňství české. Účinnost trestu lze vymezit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Trest zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci, avšak jde také o požadavek zamezit prizonizaci a naplnit funkci trestu. Trestu náleží funkce vyrovnávací, která spočívá v tom, že újma způsobená pachatelem může na straně jedné emočně uspokojit poškozeného, na straně druhé může vést k náhradě způsobené škody. Progresivnější než vyrovnávací funkce je v případě ochrany společnosti před deviantním chováním, funkce trestu regulativní, spočívající v regulaci rizik směřujících k recidivě trestné činnosti. Naplňování regulativní funkce trestu nemá mnoho společného s koncepcemi nápravné výchovy. České vězeňství zohledňuje i přístupy reintegrační. U laické veřejnosti převládá názor, že trest by měl mít především represivní charakter. Proto filozofie trestu musí být předmětem diskusí v souvislosti s vývojem a vzdělaností společnosti. Pouze odplatou nelze účinně chránit společnost před nebezpečným chováním, a to z jednoduchého důvodu; každý trest odnětí svobody má svůj konec.

1.3 Funkce trestu

Pokud jde o funkci trestání, existuje několik koncepcí, např.

- Odplatná (retributivní)

Pokládá uložení trestu za přirozený důsledek trestného činu, výše, druh trestu a újma pro pachatele mají odpovídat závažnosti trestného činu. I když má tato teorie své kořeny v 18. století, v posledních letech je opět v popředí pozornosti vzhledem k neúspěšnosti aplikace rozmanitých rehabilitačních a resocializačních metod zacházení s pachatelem, jakož i všeobecného růstu kriminality.

- Odstrašení

Trest má především odradit pachatele od další trestné činnosti. Proces odstrašení (vnímání individuální újmy) má však individuální charakter. (např. trest odnětí svobody pro prvopachatele za nedbalostní trestný čin je vnímán jinak než u recidivisty za

majetkovou trestnou činnost, kde se pachatel v podstatě vrací do známého prostředí). Pro splnění odstrašovací funkce má i důležitou úlohu rychlost odhalení a potrestání pachatele. Svůj význam má i publicita- oceňování pachatele a s tím spojená ztráta společenské prestiže (ve středověku např. vypalování značek do kůže, pranýř). Velmi důležité je, aby pachatel byl zbaven všech výhod, které získal trestnou činností (např. peníze, majetek).

- Rehabilitační (nápravná) - klade si za cíl jak zacházet s pachatelem, aby již trestnou činností nepáchal. Z toho vychází i systém odborného zacházení- aktivit aplikovaných na osobu pachatele, které by odstranily (nebo alespoň potlačily) příčiny, proč došlo ke kriminálnímu jednání. Rehabilitační teorie v různé podobě byly aplikovány zejména v druhé polovině dvacátého století v USA a poté v Evropě (nejprve Skandinávie). K jejímu obrazu byly budovány a přizpůsobovány i věznice tak, aby umožnily realizaci různých převýchovných programů a experimentální modely uspořádání vězeňských komunit. Uplatňování této teorie v praxi klade velké nároky též na odbornost personálu, vedle 27 značných investic do vězeňství. Rehabilitační teorie však znamenaly významný přínos pro rozvoj postpenitenciární péče.
- Izolační (eliminační) - za významnou součást trestu pokládá dočasnou nebo trvalou izolaci pachatele od společnosti. Spatřuje v ní jednak výraznou újmu pro pachatele, jednak ochranu společnosti. Jako další stupeň izolace je třeba připomenout i různé formy vyhnanství nebo vyhoštění ze země (tato tradice má své kořeny již ve starověku, výrazně byla uplatňována též při kolonizaci Ameriky, Austrálie a dalších dobytých území).
- Restituční (kompenzační) - obrací svoji pozornost k oběti, proto se zabývá především odstraněním následků trestného činu a náhradou škody. V tomto smyslu více navazuje na viktimologii. Předkládá k úvaze alternativní tresty namísto odnětí svobody a různé způsoby zprostředkování (mediace) mezi pachatelem a obětí o kompenzaci způsobené újmy - škody. Tento restorativní přístup nepředstavuje odmítání klasických sankcí, ale jen jejich doplnění s přihlédnutím ke konkrétnímu pachateli i jeho kriminálnímu činu. Tyto přístupy se v určitých mezích uplatňují zejména u mladých pachatelů, prvopachatelů s tím, aby se aktivně podíleli na náhradě způsobené škody a byla jim zachována občanská práva. Těchto přístupů je však třeba využívat velmi uváženě, neboť přílišná benevolence a ústup od

klasických zásad trestní justice by mohl mít velmi negativní dopad na ochranu lidských práv, svobod a pro ochranu společnosti.

Lidská společnost (a nejen ona) vyvinula ke své ochraně před deviantním chováním svých členů, tj. před chováním ohrožujícím její fungování, systém obranných mechanismů. Jeho významnou součástí je ni v moderní společnosti specifický systém sankcí, reprezentovaný trestním právem. Trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní chování, přiřazuje jim více či méně odpovídající sankce a stanovuje pravidla (a podmínky) jejich uplatňování. Vznik trestu (a trestního práva) je vázán na uchopení výkonu spravedlnosti státem. Systém sankcí má v počátečních primitivních formách trestního práva povahu odplatnou. Jejím účelem je emocionální uspokojení poškozeného (event. pozůstalých) újmou způsobenou provinilci a příp. kompenzace škody. Tuto funkci trestu lze označit jako **vyrovnávací**. Zkušenosti s vyrovnávací funkcí jakožto jedinou funkcí trestu ukázaly její neúčinnost z hlediska ochrany společnosti. Proto je záhy doplňována funkcí **regulativní**. Účelem regulativní funkce je tedy ochránit společnost před nebezpečným deviantním chováním (Kýr, 1998).

Při analýze realizace této funkce nalezneme několik základních přístupů. Liší se od sebe mj. různou mírou zprostředkovanosti působení trestu na zločin. První přístup je vhodné označit jako **izolování**. Nachází-li se odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody (tj. uvnitř vězeňských zdí), je mu tímto opatřením bezprostředně (téměř) znemožněno páchat (mimo věznicí) další trestnou činnost (bohužel i zde výjimka potvrzuje pravidlo: jsou známy případy, kdy v důsledku nekvalitní diagnostické a další činnosti vězeňských pracovníků byli „za dobré chování“ na přerušení výkonu trestu do mimovězeňského světa vysláni odsouzení, kteří zde bez jakýchkoliv skrupulí spáchali další zločiny).

Ness (1998) hovoří v těchto souvislostech sice tvrdě, ale výstižně o **zneschopnění** pachatele. Izolování zločince uvězněním je jistě účinným prostředkem k jeho zneschopnění. Druhý přístup, ve kterém trest již zprostředkovaněji než u izolování působí na zločin, má název **odstrašování**. Je založen na předpokladu (ani zde dosud provedené výzkumy nejsou schopny jej spolehlivěji potvrdit nebo vyvrátit), že především potencionální pachatele trestných činů jsou konfrontováni se skutečností fungující (nejlépe rychle a neodvratně) poslušnosti *zločin – trest*, na tomto podkladě zváží své budoucí jednání a rozhodnou se nevykonat trestný čin. Je nutno poznamenat,

že toto předpokládané schéma je v praxi opět výrazně individualizováno a při jeho případném studiu i aplikaci je klinický, kasuistický přístup zcela nezbytný.

Obecně se ovšem uvádí, že odstrašování je málo účinné u lidí s disociální poruchou osobnosti (asociálních psychopatů), protože právě ti jsou mj. charakterizováni výrazným nezájmem o následky vlastní činnosti. Podstatně vyšší účinnost je předpokládána u standardní (tj. nepsycho-patické) populace. Zde trest (a nejsilnější trest odnětí svobody) reprezentuje celou řadu nepříjemných, odstrašujících konsekvencí: riziko ztráty svobody, zaměstnání, partnera, bydlení, statutu, prestiže atd. Ve třetím přístupu k naplňování regulativní funkce trestu jde o **změny chování, příp. osobnosti provinilce**. V případě trestu odnětí svobody má být takto získaný časový prostor intenzívně využit k útlumu nežádoucího chování a rozvíjení nejrůznějších forem chování prosociálního. Problém spočívá v tom, jak nejlépe motivovat pachatele trestného činu nacházejícího se po určitou dobu ve VTOS k tomu, aby se on sám chtěl změnit a hodně proto udělal již ve vězení (Hála, 1999).

1.4 Účinnost trestu

V krátkosti a zjednodušeně lze účinnost sankce vymežit poměrem její minimální intenzity k maximálnímu naplnění její funkce. Kritéria účinnosti tedy závisejí na funkci. Kritériem účinnosti trestu plnicího výlučně vyrovnávací funkci je velikost újmy způsobené pachateli zločinu, jež je s to emočně uspokojit poškozeného a nahradit způsobenou škodu. Vztah velikosti újmy k přetrvávání kriminálního chování (ke kriminální recidivě) je v případě jiného než maximálního trestu víceméně nulový. To dokládají zkušenosti několika tisíců let. Nelze pouze odplatou účinně chránit společnost před nebezpečným deviantním chováním, nechceme-li sáhnout k drakonickým opatřením. Kritériem účinnosti trestu plnicího především regulativní funkci je míra eliminace nebezpečného deviantního chování, tj. míra ochrany společnosti před kriminální recidivou. Účinný je takový minimální trest, který je s to zamezit opakování trestné činnosti. Zkušenosti s dosud hojně užívanou izolací a odstrašením potencionálního pachatele ukazují jako neúčinnější přístup postupné prodlužování izolace a zostřování sankce až – v krajním případě – k trestu absolutnímu. Tato cesta je pro nás neschůdná, neboť naráží na problém humanity. Jedinou alternativou je tedy změna chování, event. osobnosti pachatele. Další argument ve prospěch této alternativy poskytuje teorie učení. Účinnost trestu spočívá jen v útlumu nežádoucího chování.

Neposkytuje alternativu chování žádoucího. Má-li trest vést k uvažované změně, musí být doplněn o pozitivní modely prosociálního chování. Účinnost sankce je určována především a mimo jiné třemi aspekty:

- kriminalistickým (odhalením pachatele a objasněním případu),
- justičním (určením sankce a výrokem o ní) a
- penologickým (samotným výkonem trestu).

Penologický aspekt je určován oběma předchozími, především aspektem justičním. Trestní zákon definuje meze, v nichž se může penologie pohybovat. Čím delší doba uplyne mezi zmíněnými třemi aspekty uplatnění sankce, čím detailnější výrok o sankci, tím jsou meze penologie užší a tím nižší je pravděpodobnost úspěchu zacházení s pachatelem. Tím problematictější je ochrana společnosti. Také proto byla v některých státech diferenciací zacházení s pachatelem zcela přenechána penologii. Rozhodování soudu o způsobu zacházení (tzv. vnější diferenciací odsouzených do tří nápravně výchovných skupin) lze považovat za moment, který podstatnou měrou snižuje účinnost snah o změnu chování odsouzených a v podstatě znemožňuje ochranu společnosti (Kýr, 1998).

1.5 Humanita

Základním požadavkem reformy našeho vězeňství je humanizovat výkon trestu odnětí svobody. Tento úkol je společný vědě trestního práva a penologii. Při jeho řešení vyvstává základní problém míry humanizace. Tj. nakolik lze humanizovat trest, aby ještě zůstal trestem. Jak již bylo zdůrazněno, trest by měl být v moderní společnosti plnit především regulativní funkci. Lze na něj pohlížet jednak jako na prostředek, který užívá společnost na svoji ochranu, jednak jako zpětnou vazbu pro provinilce (tj. prostředek sociálního učení). Základní charakteristikou trestu je újma způsobená provinilci. Aby tedy trest zůstal trestem a jako takový plnil regulativní funkci, musí obsahovat určitou míru újmy, přiměřenou jednak provinění, jednak osobnosti provinilce. Trest není objektivní kategorií, a to dokonce ani trest absolutní. To, co je trestem pro jednoho, může být – v extrémním případě – pro druhého odměnou a samozřejmě naopak. Humanizace trestu nesmí jít na úkor jeho účinnosti. Neúčinný trest je nehumánní jednak z hlediska společnosti, jednak z hlediska provinilce. Neúčinný trest má za následek recidivu kriminálního chování a tedy poškození společnosti (obětí) i jednotlivce (další represe vůči provinilci).

Humánní trest lze tedy na tomto základě vymezit jako: nezbytně nutnou újmu po nezbytně nutnou dobu, příp. doplněnou takovým zacházením s provinilcem, aby trest splnil svoji regulativní funkci. V souvislosti s úvahami o humanizaci je třeba se ještě zmínit o problému odstrašení. Pokusy o humanizaci trestu narážejí i dnes na odpor určitých vrstev společnosti. Generálně preventivní účinek trestu – často spjatý s představou všemocnosti trestního postihu – je stále považován za významnou součást působení zvláště na tu část populace, z níž se rekrutuje tzv. tvrdé jádro kriminality. Předpokládá se, že dlouhodobé tresty mají vyšší generálně preventivní účinek než krátkodobé. Pro naši současnou společnost je v této oblasti charakteristická ambivalence postojů: vlivem rostoucí kriminality se volá po zpřísnění sankcí, vlivem otevření vězeňství po humanizaci jejich výkonu.

2. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR

2.1 Pojem restorativní justice

Restorativní justice je proces, který chce v maximální míře zapojovat ty, kdo mají na konkrétním trestném činu podíl, a společně zajišťovat a řešit újmu, potřeby a povinnosti s cílem přivodit ozdravení a dát věci do pořádku, nakolik je to jen možné (Zehr, 2001).

Do českého trestního práva začaly myšlenky restorativní justice pronikat postupně ve druhé polovině devadesátých let 20. století prostřednictvím praxe prvních pracovníků a inspiracemi získanými z tehdy dostupné odborné literatury a praxe zemí, jako je Kanada, Rakousko či Německo, kde v této době existovaly propracované programy mediace mezi obětí a pachatelem (dále jen mediace O/P). Rovněž legislativní zavedení tzv. odklonů v trestním řízení se inspirovalo v kanadské úpravě zastavení trestního stíhání vůči mladistvým při využití mediace O/P. Myšlenky restorativní justice se promítly do koncepce nového zákona o PMS u nás a samotný název služby je rovněž důkazem vlivu restorativní justice.

2.2 Principy restorativní justice

Restorativní justice je spojena s několika klíčovými principy a hodnotami. Ty jsou jakýmsi kompasem, který nám ukazuje, jakou cestou se lze vydat v konkrétním případě. Každá konfliktní událost a každý spáchaný čin je specifický, proto nelze stanovit žádný univerzální restorativní program či techniku. Směr ukazují následující principy a hodnoty.

- Respekt. Pro restorativní justici je respekt jednou z klíčových hodnot. Je projevován nejen vůči oběti a dalším postiženým osobám, ale i k pachateli.
- Odpovědnost. Pachatel trestného činu je odpovědný za způsobenou újmu a restorativní proces posiluje jeho motivaci k obnově narušených vztahů.
- Dialog. Programy a techniky restorativní justice jsou založeny na různých formách dialogu mezi stranami konfliktu, mezi obětí, pachatelem a dalšími dotčenými osobami.
- Participace. Restorativní justice usiluje o aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, jejich blízkých a zástupců. Řešení celé události je v rukou těch, kterých se týká, nikoli v rukou formální autority.

- Vyváženost. Restorativní justice hledá znovunalezení rovnováhy v komunitě. Vyvažuje zájmy zúčastněných a hledá řešení přijatelné pro všechny strany. Princip vyváženosti ovšem nerelativizuje spáchaný čin ani jeho následky, za něž nese odpovědnost pachatel.
- Dobrovolnost. Participace účastníků události trestného činu je v restorativní justici vždy založena na dobrovolnosti. Žádný účastník, pachatele nevyjímaje, nemá být k účasti donucen.
- Pospolitost. Restorativní justice vždy usiluje o zapojení členů komunity, kde oběť a pachatel žijí. Nevnímá událost trestného činu jako oddělený a izolovaný akt, který by byl pouze soukromou záležitostí jeho aktérů.
- Individualita. Jedinečnost každého člověka je v restorativní justici vždy vyvažována ve vztahu k pospolitosti. Oba principy musí platit současně. Restorativní proces podporuje ve vzájemné pospolitosti rozdílnost a individualitu každého z nás (Zehr, 2001)

Programy restorativní justice vycházejí z několika zásadních předpokladů:

- odezva na trestný čin má napravit co nejvíce újmy, kterou oběť utrpěla
- pachatelé mají být přivedeni k pochopení toho, že jejich chování není přijatelné a že má pro oběť a pro společenství konkrétní následky
- pachatelé mohou a mají přijmout odpovědnost za své činy
- oběti mají mít příležitost vyjádřit své potřeby a účastnit se rozhodování o nejlepší způsobu náhrady škody ze strany pachatele
- společenství má k tomuto přispívat a být za to odpovědné.

Rozmanitost a pestrost restorativních programů je výsledkem tvořivosti a kreativity těch, kdo je během uplynulých desetiletí v různých zemích vyvíjeli a realizovali. Programy reflektují kulturní odlišnosti místních komunit, zvyků a výsledky dobré praxe. Liší se svým zakotvením do trestní justice, organizací a mírou formálnosti.

Restorativní justice není pro pachatele snadnější cestou v porovnání s tradiční justicí. Je tomu právě naopak, pachatel je vždy přímo konfrontován s následky svého činu, v mnoha případech osobním setkáním s obětí, je odpovědný a má závazky za odstranění způsobené újmy na morální i materiální úrovni.

Zatímco atributivní justice nabízí jako východisko trest, restorativní justice se spíše než na sankci pachatele zaměřuje na odstranění způsobené újmy a přijetí vhodných opatření snižujících riziko recidivy pachatele. Budoucnost je spíše v kombinaci obou modelů. V mnoha případech to jsou restorativní přístupy, jež mohou pomoci nalézt nejspravedlivější reakci na spáchaný trestný čin. Nejde ovšem o univerzální řešení využitelné vždy a za všech okolností. Mnohdy je využití restorativních programů založených na společném setkání nemožné, např. v případě, kdy se pachatel nedoznává, není ochoten nést odpovědnost za spáchaný čin, popř. setkání s pachatelem by mohlo oběti způsobit další újmu. Oba přístupy se mohou vhodně doplňovat tak, aby byly nalezeny nevhodnější cesty nápravy nebo se alespoň upřímně pokusit o zmírnění následků.

2.3 Poslání Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba ČR (dále PMS) byla založena na základě stejnojmenného zákona č. 257, který byl parlamentem přijat v roce 2000 a v účinnost vstoupil k 1.1. 2001. Nový zákon o PMS přinesl výrazné prvky „nového“ pojetí uplatňování trestní spravedlnosti – restorativní justice, které ovlivnily jeho iniciátory a tvůrce. Ideje restorativní justice se tak promítly nejen do cílů nově uplatňované trestní politiky v ČR, ale i do vlastního poslání a cílů PMS.

PMS ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky a vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou tak vzniká nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.

PMS ČR deklaruje tři základní cíle své činnosti:

integraci pachatele, podporu poškozeného a ochranu společnosti. Na základě stanovených cílů byla první koncepce PMS postavena na předpokladu, že klíčovou oblastí pro její účinné působení musí být přípravné trestní řízení a řízení před soudem. V této fázi PMS nabízí obviněnému i poškozenému služby zaměřené na urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestnou činností. Jedná se zejména o program mediace mezi obětí a pachatelem a další činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. Cílem služby je připravit a zajistit pro státní zástupce nebo soudce potřebné a dostatečné podmínky pro uložení některé z alternativních sankcí či opatření u dospělých i mladistvých. Ve vykonávacím řízení koncepce PMS systémově navazuje na činnost

před pravomocným rozhodnutím. PMS zde má na starosti organizaci, výkon a kontrolu alternativních sankcí a opatření.

Jsou to především činnosti spojené s výkonem probačního dohledu, obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění s dohledem – tzv. parole, nově domácího vězení v kombinaci s elektronickým dohledem nebo namátkovou kontrolou odsouzených, trestu zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, který je zaměřen zejména na eliminaci násilí a výtržností při sportovních či jiných vybraných společenských akcích. Účelem této koncepce je snaha, aby jmenované činnosti plynule navazovaly na práci služby před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce o alternativní sankci či opatření a vycházelo se z podkladů vypracovaných službou již v této fázi řešení trestní věci. Tato provázanost by měla umožnit širší a mnohem kvalitnější uplatňování alternativních sankcí a opatření.

2.4 Organizace Probační a mediační služby ČR

V čele Probační a mediační služby je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitel Probační a mediační služby zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční.

Plnění úkolů Probační a mediační služby ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů (dále jen "okresní soudy"). Střediska Probační a mediační služby (dále jen "střediska") působící v sídlech okresních soudů, která jsou současně sídly krajských soudů nebo Městského soudu v Praze, zajišťují úkoly Probační a mediační služby i ve vztahu k těmto soudům, příslušným státním zastupitelstvím a policejním orgánům.

Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. K urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů může předseda senátu nebo samosoudce příslušného soudu a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provedení potřebných úkonů středisku, v jehož obvodu bydlí osoba, které se takové úkony týkají.

V obcích, jež jsou sídly dvou nebo více okresních soudů, mohou být střediska sloučena tak, že jejich počet bude nižší, než odpovídá počtu zde sídlících soudů.

Středisko lze dále členit podle potřeby na oddělení zaměřená zejména na mladistvé obviněné, obviněné ve věku blízkém věku mladistvých nebo na uživatele omamných a psychotropních látek.

Podrobnosti pro vytváření středisek a jejich vnitřní organizaci upraví Statut Probační a mediační služby, který vydá Ministerstvo spravedlnosti (dále jen "ministerstvo") Zákon o PMS §3, 257/2000 Sb.

2.5 Činnost Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Teoretická východiska probační a mediační služby můžeme chápat ve dvou rovinách, a to v rovině sociální a v rovině právní. Sociální východisko alternativního způsobu řešení trestních věcí spočívá v chápání trestného činu jako konfliktu mezi obviněným, poškozeným a veřejností, resp. veřejným zájmem. Řešení tohoto konfliktu spočívá zejména ve zprostředkování komunikace mezi všemi zúčastněnými stranami.

Tímto přístupem je sledován zásadní cíl a smysl alternativních řešení trestních konfliktů, tj. urovnání nejen právních vztahů, ale především společenských, mezilidských vazeb. Urovnání těchto vztahů musí proběhnout v takovém rozsahu, aby se všem účastníkům dostalo možnosti podílet se na nápravě věci, možnosti zbavit se negativních pocitů, jako je např. nenávisť, křivda, nedůvěra, lhostejnost, strach, dále možnosti podílet se na pozitivní změně v dosavadním životě obviněného. Jde zejména o změny chování, návyky, hodnotový systém, stereotypy.

Vyřešení primárního konfliktu nemusí nutně znamenat uspokojující řešení eliminující další konflikty. Nedílnou součástí činnosti probační a mediační služby je tedy práce s obviněným (klientem) směřující k identifikaci jeho dalších problémů, které mohou být příčinou příštích konfliktních situací, a které mohou vést k recidivě trestné činnosti. V tomto smyslu působí probační a mediační služba v rovině terciální prevence. Zjištění těchto problémů je nezbytným předpokladem k porozumění motivů chování a postojů klienta, k nalezení společné cesty, směřující k vytvoření takových osobních a

společenských podmínek, které výrazně sníží pravděpodobnost vzniku situace, kdy by se klient mohl stát iniciátorem dalšího konfliktu. Vymezení role a působnosti probační a mediační služby je v rámci sociálního východiska jednoznačné. Plní roli zprostředkovatele:

- v procesu vyjednávání,
- dojednávání pomoci na základě objednávky klienta,
- prostoru k uvolnění napětí v mezilidských vztazích.

V kontextu uvedeného sociálního východiska je probační a mediační služba aktivním prostředníkem interakcí mezi všemi stranami, jichž se konflikt dotýká. Zásadně se odlišuje od standardního řešení trestních konfliktů zejména tím, že předmětem jejího zájmu jsou příčiny, v jejichž důsledku se jedinci dostávají do vztahových sporů se společností, resp. s jejími normami, ať již kodifikovanými, či morálními (http://www.pravniradce.ihned.cz/c4-10077480-11416450-F00000_d-probacni-a-mediacni-sluzba-cr).

2.5.1 Spolupráce Probační a mediační služby ČR s externími organizacemi

Důležitou, tradiční a nezbytnou součástí činnosti PMS je spolupráce s externími organizacemi, zejména s nevládními a neziskovými institucemi. V mnoha zemích doplňují nevládní organizace svými činnostmi oblasti, které státní probační služba nepokrývá. Jde hlavně o poskytování služeb a realizaci následných programů, jež jsou obvykle součástí výkonu alternativních trestů.

Přestože PMS zajišťuje mediační a probační činnosti, bez úzké spolupráce s nevládním sektorem se neobejde, navíc stávající zákonné úpravy tuto spolupráci předpokládají. Novela trestního zákona v roce 2001 umožnila široké zapojení společensky prospěšných organizací do zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací (dále OPP) – zákon umožnil, aby odsouzení k tomuto trestu mohli vykonávat práce ve prospěch organizací tohoto charakteru. K nim samozřejmě patří nevládní a neziskové organizace. V posledních deseti letech a po vstupu našeho státu do EU se aktivity a působení nevládních organizací v justici výrazně rozšířily. Důvodem je výrazný příliv finančních prostředků z Evropského sociálního fondu. Díky aktivitám a zájmu nevládního sektoru byly v posledních letech vyvinuty a realizovány zajímavé probační a resocializační programy a projekty v oblasti kriminality mládeže – v rámci výkonu trestu odnětí svobody.

Z organizací podílejících se na těchto programech lze jmenovat sdružení Podané ruce, Člověka v tísní, Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Českou katolickou charitu, Partners, Armádu spásy, sdružení Arkáda apod. Úkolem PMS je podporovat rozvoj těchto programů hlavně z hlediska jejich koordinace a účelného uplatnění v praxi. Rovněž je důležité, aby pro tyto programy a jejich poskytovatele byly vytvářeny patřičné finanční podmínky. Osvědčeným postupem a metodou jsou tzv. akreditační či certifikační procesy.

Cílem a smyslem je vytvořit komplexní a zastřešující systém na národní úrovni, jenž bude podporovat a současně usměrňovat vývoj a rozvoj skutečně potřebných a ověřených probačních a resocializačních programů pro justici. V české justici funguje od roku 2004 akreditační systém pro probační programy pro mladistvé, v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb. V současné době je akreditováno přibližně 24 programů a některé probíhají na více místech ČR, např. jde o *Učební program – mladiství* a *Právo pro každý den*. Akreditační systém pro probační a resocializační programy pro dospělé pachatele zatím zřízen není, ale je připravováno jeho postupné spuštění. V současné době, kdy české věznice jsou přetížené vysokým počtem odsouzených z důvodu vysoké recidivy pachatelů, je obdobných programů velice zapotřebí, protože mají výrazný vliv právě na snižování recidivy a opakování trestné činnosti.

3. ALTERNATIVNÍ TRESTY

3.1 Definice alternativy

Při slově trest se většině populace vybaví jako první vězení, tedy trest odnětí svobody nepodmíněně. Není to ovšem trest jediný, který náš právní řád zná. V posledních letech dosahují značné popularity tzv. tresty alternativní, které jsou z ekonomického hlediska pro stát podstatně levnější a pro odsouzeného často vhodnější a účinnější než trest odnětí svobody.

Alternativou se rozumí možnost volit mezi dvěma a více způsoby řešení. V trestním právu to znamená, že soudce při ukládání trestu odsouzenému má možnost uložit trest odnětí svobody nebo naopak vybrat trest, který bude vykonán na svobodě. Toto rozhodování klade na osobu soudce značné nároky. Soudce musí mít nejen bezvadné znalosti v oblasti práva, ale také v oblasti psychologie a sociologie. Uložení trestu pro dobrého a zodpovědného soudce neznamena pouze vyřknout nad odsouzeným ortel určitého trestu, a tím celý případ uzavřít, ale také se zamyslet nad osobou odsouzeného, zvážit jeho sociální situaci, a především vybrat pro něj vhodný trest vzhledem k závažnosti spáchaného trestného činu. Jistě není snadné vybírat z možných trestů, které nabízí český trestní zákon, protože jedinečnost osobnosti každého pachatele a nutnost individualizace trestu nutí soudce k pečlivému zvážení nabízených možností potrestání a následnému vybrání toho trestu, o němž je soudce přesvědčen, že nejlépe splní svůj účel.

Nejlépe smysl alternativy v trestním právu vystihuje její čtyřbodová definice.

1. Alternativa je volba trestu nespojeného s odnětím svobody. Je ukládán pachateli, který by jinak byl odsouzen k trestu odnětí svobody.
2. Alternativa trestu odnětí svobody nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Jinak by mohlo jít pouze o vylepšení trestu odnětí svobody, o jeho lepší a humánnější výkon.
3. Pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám, což se týká zejména výše ukládaného peněžitého trestu.
4. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce odnětí svobody, který by jinak byl za trestný čin uložen.

3.2 Filozofie alternativních trestů

Filozofie alternativních trestů je jednoduchá: ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páchání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný. Alternativní trest pachatele nezabavuje svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti - musí například zaplatit ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžitý trest), podrobit se dohledu, či léčení nebo jiným omezením, nesmí se po určitou dobu zdržovat v konkrétním městě (trest zákazu pobytu), nesmí několik měsíců či vykonávat určitou činnost (trest zákazu činnosti) nebo musí odvést určitý počet hodin práce pro obecné blaho (trest obecně prospěšných prací). V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody. Alternativní trest je jakousi podanou rukou státu, který musí reagovat na spáchaný trestný čin, nechce však přímo přistupovat k uvěznění pachatele.

3.3 Kategorie alternativních trestů

Alternativní tresty lze rozdělit zhruba do dvou kategorií. Jejich společným rysem je, že pachatele nezabavují zcela svobody, ale částečně zbavují nebo omezují jeho práva. První kategorie těchto trestů nespojených s odnětím svobody zahrnuje např. elektronické monitorování (Anglie, Nizozemí) a kontrolovanou svobodu. (Francie a Itálie). Do této skupiny rovněž patří peněžité tresty, které zasahují do finanční svobody pachatele. Zejména pokuty, vypočtené na základě denního příjmu odsouzeného, se stále častěji používají jako alternativa k trestu odnětí svobody.

Druhá kategorie se liší od první tím, že se nejenom zaměřuje na negativní omezení práv a svobod, ale mají také pozitivní obsah - úmysl bolestně konfrontovat pachatele s trestným činem, který spáchal, a zároveň ho konfrontovat s jeho odpovědností vůči sobě samému a vůči společnosti tím, že mu poskytnou příležitost

vrátit něco pozitivního oběti nebo společnosti. “Obnovující” (tj. do původního stavu věci vracející) justice, je nové moderní pojetí, z něhož tyto sankce vycházejí. Do této skupiny patří sankce jako náhrada způsobené škody, kompenzace oběti trestného činu, narovnání, kurzy sociálního výcviku, kurzy zaměřené na řešení problémů pachatele s alkoholem za volantem, výkon bezplatné práce ve prospěch společenství a probace.

3.4 Cíle alternativních trestů

Vzhledem k faktu, že nepodmíněné tresty odnětí svobody mají spíše desocializační než resocializační účinky, je žádoucí, aby byly uplatňovány pouze jako poslední možné řešení. Nezanedbatelnou skutečností je i negativní působení vězeňského prostředí na psychiku všech osob, které se uvnitř vězení nachází. Jedná se jak o samotné odsouzené, tak i o ty, kteří ve vězeňství pracují. Považují za bloudění v začarovaném kruhu, pokud odsouzený k nepodmíněnému trestu odnětí svobody získá za svého pobytu ve vězení nové zkušenosti a znalosti o zdokonalení páčání trestné činnosti, po propuštění spáchá další trestný čin a vrací se opět do vězení. V tomto případě trest neplní svůj účel, nebrání totiž odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a nevychovává jej k tomu, aby vedl řádný život. Pokud se trest míjí svým účinkem, tak je načase začít hledat vhodné alternativy, které by nevyhovující trest nahradily. Je nutné najít nové efektivnější způsoby zacházení s pachateli trestných činů a pokusit se až do nedávné doby tolik preferovaný trest odnětí svobody nahradit tresty vykonávanými na svobodě.

Jedním z hlavních cílů, ke kterým se mělo zavedením alternativních opatření dospět, bylo snížení míry zasahování do osobní svobody pachatele. Proti zavádění nových alternativ jsou často vznášeny námitky, mezi které často patří i názor, že alternativní opatření ve skutečnosti nenahrazují trest odnětí svobody, ale že v praxi spíše zaujmají místo méně radikálních nevězeňských trestů. Obecné pravidlo upravující vztah mezi vězeňskými a nevězeňskými tresty, které můžeme chápat jako výraz toho, že omezování ukládání vězeňských trestních sankcí je považováno za žádoucí, nalezneme ve švédském trestním zákonu. Stojí zde, že “soud by měl mít především na paměti skutečnost, že trest má příznivě napomoci pachatelově adaptaci ve společnosti”. Často se z těchto lidí stávají recidivisté, kteří páčají stále závažnější trestné činy a výrazně

se u nich snižuje možnost, že by je soud přinutil k respektování našich zákonů a vychoval z nich řádné občany.

4. DRUHY ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ

V odborné literatuře se setkáváme s rozlišením alternativních trestů v užším a širším pojetí. Zatímco do užšího pojetí řadíme takové tresty, které v sobě zahrnují odborné psychosociální vedení a kontrolu pachatele, které jsou zajišťovány specializovanou sociální službou (v ČR se jedná o Probační a mediační službu působící v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR). Pod pojmem alternativní trest v širším pojetí rozumíme všechny tresty nespojené s odnětím svobody. Alternativní tresty se ukládají místo trestu odnětí svobody nebo se s ním kombinují. Při jejich neplnění může nastat náhradní sankce - většinou trest vězení. Alternativní tresty v užším pojetí:

Podmíněné odsouzení spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu od jednoho do pěti let. Podmíněně odložit lze pouze trest odnětí svobody v trvání do dvou let. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a povinnosti (např. podrobit se výcviku pro získání zaměstnání, vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zdržet se hazardních her atd.) nebo povinnost nahradit škodu, kterou pachatel trestným činem způsobil. (viz § 58-60 tr.z.)

Podmíněné odsouzení s dohledem, kterým soud podmíněně odloží na zkušební dobu od jednoho do pěti let výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky. Soud nad pachatelem zároveň vysloví (probační) dohled, který spočívá v pravidelném osobním kontaktu pachatele s pracovníkem Probační a mediační službou. Obdobně jako u podmíněného trestu může uložit přiměřená omezení a povinnosti. (viz § 60a-60b tr.z.)

Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti pachatele odpracovat osobně a bezplatně ve svém volném čase soudem stanovený počet hodin (v rozmezí 50 - 400 hodin). Práce má být vykonávána ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. (viz § 45 tr.z.)

Alternativní tresty v širším pojetí:

Peněžitý trest ve výměře od dvou tisíc korun do pěti milionů korun českých, pokud pachatel získal nebo chtěl získat trestným činem majetkový prospěch, popř. u méně závažných trestných činů, pokud není třeba ukládat trest odnětí svobody. Současně s

uložením peněžitého trestu ukládá soud tzv. náhradní trest odnětí svobody do dvou let, pokud by peněžitý trest nebyl zaplacen. (viz § 53-54 tr.z.)

Trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let, pokud se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností, např. při řízení automobilu, při výkonu určitého povolání (lékaře, policisty, účetní atd.). (viz § 49-50 tr.z.)

Trest vyhoštění, který se ukládá pouze cizincům, kteří nemají na území republiky povolen dlouhodobý pobyt ani jim nebyl poskytnut azyl, a znamená zákaz zdržovat se po dobu jednoho roku až deseti let nebo na dobu neurčitou na území ČR. (viz § 57 tr.z.)

Trest zákazu pobytu na jeden rok až pět let v místě, kde pachatel spáchal nebo opakovaně páchá trestnou činnost; nelze však zakázat pobyt v místě, kde má občan trvalý pobyt. (viz § 57a tr.z.)

Trest propadnutí majetku, který je ukládán buď pachatelům, odsuzovaným za zvlášť závažný úmyslný trestný čin nebo pokud uložení jiného trestu není třeba. (viz § 51-52 tr.z.)

Trest propadnutí věci, která byla získána trestným činem nebo byla ke spáchání použita. (viz § 55-56 tr.z.)

Trestní zákon zná ještě dva další druhy trestů, které však nelze v pravém slova smyslu považovat za alternativní. Udělují se jen v případě uložení přísného trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta a pouze jej doplňují vzhledem ke zvlášť zavrženíhodné pohnutce pachatele: ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti.

4.1 Obecně prospěšné práce

Jedním z nejnovějších alternativních trestů upravených v českém trestním zákoně je trest obecně prospěšných prací. Pro přiblížení praktické stránky věci je následující text doplněn vlastními názory a zkušenostmi samotných odsouzených. Hlavní část výzkumu je založena na vyhodnocení dotazníkového šetření názorů mezi odsouzenými muži, z nichž někteří byli řešeni formou alternativního trestu obecně prospěšných prací. S těmito pak byly provedeny osobní pohovory. Otázky pro praktickou část své diplomové práce jsem se snažil volit tak, aby se odsouzeným nezdály příliš osobní a aby mi odpověděli na co nejvíce otázek. Obecně prospěšné práce - někdy též nazývané jako společensky prospěšné práce, jsou pravděpodobně jedním

z nejprogressivnějších ambulantních opatření evropského trestního práva posledních několika let.

Odborníci do nich vkládají největší naděje, protože právě ony nabízejí nejvíce možností pro budoucí využití. Obecně prospěšné práce jsou sankcí nepochybně více punitivní, než je tomu u podmíněného odsouzení, zejména v těch případech, jestliže podmínění odsouzení není spojeno s určitými omezeními a povinnostmi. To je zřejmě také hlavním důvodem, proč ukládání tohoto druhu trestu nemusí být nutně omezeno na prvopachatele. Z povahy trestu ale jasně vyplývá, že trest nelze uložit několikanásobnému recidivistovi, osobám s výraznějším protispolečenským zaměřením a profesionálním zločincům. Obecně prospěšné práce bývají obvykle koncipovány jako trestněprávní sankce, kterou ukládá soud, protože byl spáchán trestný čin menší závažnosti a účelu trestu není nutno dosahovat odnětím svobody. Zákonná úprava se v mezinárodním srovnání různí a lze zjistit tyto možné úpravy:

1. obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody,
2. obecně prospěšné práce jako alternativa náhradního trestu odnětí svobody za nedobytný peněžitý trest,
3. obecně prospěšné práce jako soudem uložená povinnost při podmíněném zastavení trestního stíhání nebo při podmíněném odsouzení.

Opatření ve formě obecně prospěšných prací je založeno na principu, že pachatel není uvězněn, ale je ponechán na svobodě a je mu soudem uloženo, aby odpracoval určitý počet hodin pro obec, organizaci či soukromou osobu. Tato pachatelem vykonaná práce by měla být vykonána bezplatně, ve volném čase odsouzeného a jako určitá forma kompenzace za škody způsobené trestným činem by měla prospět celé společnosti. Mělo by se jednat o práci, která je užitečná pro pachatele i pro společnost, odpovídá schopnostem a vědomostem pachatele a přináší mu morální užitek. Výsledek práce je hodnocen z hlediska bezporuchového provedení, spokojenosti zaměstnavatele a sebehodnocením pachatele. Velká originalita tohoto opatření spočívá ve skutečnosti, že se společnost prostřednictvím organizace, ve které jsou obecně prospěšné práce vykonávány, aktivně zúčastní řešení trestného činu. Účast zasahuje i do pachatelovy nápravy a resocializace. Při srovnání s probací se nám zde vedle odsouzeného a probačního pracovníka objevuje nový pozitivní prvek, a to společnost coby třetí účastník. Společnost je zde reprezentována osobou pověřenou dohledem nad splněním

úkolů uložených odsouzenému, dále spolupracovníky na pracovišti a dalšími členy organizace, kde odsouzený uloženou práci vykonává.

Někdy bývají vyslovovány pochybnosti, zda práci, i když jde v daném případě o práci obecně prospěšnou, lze vůbec považovat za významnou součást sociálních práv. Proti tomu lze uplatnit námitku, že práce sice tvoří obsahovou náplň tohoto trestu, avšak újmou je tu zejména citelný zásah do volného času pachatele a skutečnost, že za vykonanou práci pachatel neobdrží žádnou odměnu, protože zde nejde o klasický pracovní poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Sama práce zde představuje významný výchovný prvek, protože je příležitostí k tomu, aby odsouzený, který by jinak byl pouhým pasivním vykonavatelem příkazů či zákazů, se aktivně přičinil o svou převýchovu. Tímto má být podpořena pachatelova sebedůvěra a sociální odpovědnost. Práce vykonávaná ve veřejném zájmu má přinést pachateli morální užitek, má sloužit k jeho začlenění do společnosti a přispět k jeho pracovní adaptaci. Významným rysem obecně prospěšných prací je fakt, že “vyžaduje na odsouzeném, aby dal svůj čas a své schopnosti k dispozici společnosti, jejíž platné právo porušil”.

Práce, která má být vykonána, musí odpovídat nejen potřebám a schopnostem pachatele, ale i lokálním podmínkám. V souvislosti s tímto lze leckdy narazit na odpor a určité znepokojení obyvatelstva v místě výkonu práce, jedná-li se o pachatele trestného činu určité závažnosti. Okolí má často obavy z možného konfliktu a automaticky se staví k celému institutu obecně prospěšných prací záporně. K úspěšnému výkonu práce je také potřeba pochopení spoluobčanů a určitý stupeň jejich tolerance. Základem je skutečnost, že společnost by měla být informována o tom, že trest obecně prospěšných prací je možné uložit pouze za méně závažné trestné činy místo krátkodobého trestu odnětí svobody a nemůže být uložen ani recidivujícímu vrahovi či těžkému násilníkovi, protože tyto osoby jsou pro výkon tohoto trestu naprosto nevhodné. Proto je třeba provádět výběr adepta na obecně prospěšné práce velmi pečlivě, na základě důkladné analýzy celkové situace. Kvalita vykonané práce a působení probačního pracovníka může kladně ovlivnit postoje společnosti. Nízká kvalita prováděné práce je špatným příkladem a ani pachatelé sami v ní zpravidla nenacházejí uspokojení, neboť se jim nedostane potřebného uznání. Je nutné trpělivě a pečlivě vytvářet předpoklady pro to, aby obecně prospěšné práce byly chápány jak

společností, tak i soudci, kteří tuto sankci pachateli ukládají, a v neposlední řadě i pachateli jako nezbytný předpoklad jejich rychlé a bezproblémové resocializace.

Přes určitý punitivní charakter tohoto trestu je třeba zdůraznit, že tento druh trestu zdaleka neznamena pro pachatele jen negativní zkušenost, ale má pro něj i řadu pozitivních aspektů. Pachatel je sice povinen bezplatně vykonávat stanovenou práci a může mu hrozit i určitý stupeň stigmatizace, naproti tomu jsou však tyto nevýhody dostatečně kompenzovány některými přednostmi a výhodami. Mezi největší klady patří fakt, že pachatel není vytržen ze svého vlastního prostředí, zůstává zachován rodinný svazek a sociální kontakty a odsouzený není vystaven obecnému riziku kriminologické infekce, kterou přináší výkon trestu odnětí svobody.

Pro používání tohoto druhu trestu hovoří tři podstatná hlediska, a to:

1. represivní aspekt, tj. sankce, poskytuje možnost alespoň symbolického zadostiučinění,
2. punitivní aspekt, tj. v dnešní společnosti stále výše ceněný volný čas je zkrácen pro účely trestu,
3. resocializace lze tímto druhem trestu docílit spíše než krátkodobým trestem odnětí svobody.

4.1.1 Právní úprava trestu obecně prospěšných prací v ČR

Novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb. byl s účinností od 1.1.1996 rozšířen systém trestů o novou alternativu trestu odnětí svobody - trest obecně prospěšných prací. Jeho zavedení je v souladu se současným mezinárodním kriminálně politickým trendem projevujícím se v úsilí o širší využívání trestů nespojených s odnětím svobody a v postupném nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody těmito alternativami. Nemalý podíl na současné právní úpravě trestu OPP má i poslední novela trestního zákona č. 265/2001 Sb., která přispěla k rozšíření možností, v čí prospěch trest OPP vykonávat a zavedla možnost soudu přihlídnout při ukládání trestu OPP ke stanovisku pachatele. Současně představuje dovršení snah právních odborníků, kteří na nemalou kriminálně politickou hodnotu tohoto trestu a pozitivní zahraniční zkušenosti s jeho uplatňováním již delší dobu upozorňovali a doporučovali jeho převzetí do českého trestního zákona. Jedná se o samostatný druh trestu, který má

být významnou alternativou nejen k trestu odnětí svobody, ale i k jiným druhům trestu (viz. § 45 odst. 1 TZ). Trest obecně prospěšných prací je upraven v § 45 a 45a.

4.1.2 Rozsah a způsob výkonu trestu OPP

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 400 hodin. Soud může zároveň uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Soud musí už ve výroku odsuzujícího rozsudku výslovně uvést, na jakou dobu co do počtu hodin trest tohoto druhu ukládá. Z povahy věci a praktického hlediska plyne, že trest se ukládá na celé hodiny. Uvedené zákonné rozpětí by mělo odpovídat typové závažnosti trestných činů, za jejichž spáchání přichází v úvahu tento druh trestu. Sazba trestu OPP uvedená v trestním zákoně platí v nezměněné výši i pro ukládání trestu OPP mladistvému a není možné její mimořádné snížení ani zvýšení. Nepřekročitelnost horní hranice této sazby je nutno respektovat i při ukládání dalšího trestu stejného druhu ve smyslu § 36 TZ, podle kterého, odsuzuje-li soud pachatele pro trestný čin, který spáchal před tím, než byl trest uložený dřívějším rozsudkem vykonán, a ukládá mu trest stejného druhu, nesmí tento trest spolu s dosud vykonávanou částí trestu uloženého dřívějším rozsudkem přesahovat nejvyšší dovolenou výměru určenou trestním zákonem pro tento druh trestu, zde tedy 400 hodin. Používání tohoto ustanovení někdy činí v praxi potíže, pokud si další soudy, které ukládají opakovaně tento druh trestu v době, kdy předchozí trest OPP ještě nebyl vykonán, nezjišťují, zda mu již dříve nebyl uložen a popřípadě kolik hodin mu zbývá odpracovat. Nápravu při porušení ustanovení § 36 TZ je pak možno dosáhnout jen prostřednictvím některého mimořádného opravného prostředku (dovolání, stížnost pro porušení zákona či obnova řízení). Předějit těmto komplikacím lze pouze zlepšením komunikace mezi soudy a jejich větší informovaností o těch, které soudí.

Co se týče způsobu výkonu trestu OPP, tak “odsouzený je povinen vykonat trest osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený

nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, zdržoval se v cizině, nebo byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody”.

Skutečnost, že pachatel musí danou práci vykonat osobně, navazuje na někdy značně opomíjenou podmínku, že musí být náležitě zjištěn zdravotní stav obviněného. V ustanovení § 45a odst. 2 trestního zákona vyžaduje zvláště přihlídnout ke zdravotní způsobilosti pachatele, protože ta má bezprostřední vliv na možnost vykonat trest OPP. Povinností probačního pracovníka po vzniku Probační a mediační služby (§ 27b odst. 2 TŘ) a novele trestního zákona a trestního řádu je ještě před vynesením rozsudku zjistit zdravotní stav obžalovaného, aby soudce věděl, zda tento trest může uložit či nikoli. Před novelou byl zdravotní stav zjišťován až po vynesení rozsudku a často se stávalo, že odsouzený nebyl schopen trest vykonat, protože byl zdravotně nezpůsobilý. Tímto novým postupem se předejde zbytečným komplikacím a urychlí se celé řízení. Při zjišťování zdravotní způsobilosti pachatele se postupuje přiměřeně podle předpisů upravujících obecně posuzování způsobilosti pachatele, zejména podle zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu ve znění pozdějších předpisů. Od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku může předseda senátu upustit z důvodu změny zdravotního stavu odsouzeného, jež ho činí dlouhodobě neschopným trest vykonávat. (<http://www.epravo.cz/top/clanky/trest-domaciho-vezeni-jeho-pripomenuti-souvislosti-s-jeho-prvnim-vyuzitim-v-praxi-60177.html>)

4.2 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Trestní zákon stanoví, že soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího dvě léta (jde o trest skutečně ukládaný, nikoliv stanovený v zákoně, respektive v jeho zákonném rozpětí), jestliže vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu. Povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu.

Při podmíněném odsouzení stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let. Zkušební doba počíná právní mocí rozsudku. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti stanovené v Trestním zákonu, které

směřují k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla se mu má též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se trest vykoná. Výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a

- stanovit nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby, nebo
 - stanovit dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Pokud soud do roka od uplynutí zkušební doby neučinil shora uvedené rozhodnutí, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil, což zabezpečuje právní jistotu u odsouzeného ve vztahu k případné liknavosti soudního postupu.

Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen. Pokud naopak soud rozhodne, že odsouzený trest vykoná, musí rozhodnout o způsobu výkonu trestu podle v zákoně stanovených skupin výkonu trestu.

Zvláštním druhem je *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem*. Za výše popsaných podmínek může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, vysloví-li zároveň nad pachatelem dohled. Při podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let. Zkušební doba počíná právní mocí rozsudku a i v tomto případě – resp. zvláště u něj – může soud uložit přiměřená omezení nebo i přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, včetně povinnosti, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Postup při rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, či zda nastoupí výkon podmíněně uloženého trestu, je stejný. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled nad pachatelem provádí probační úředník. Účelem dohledu je:

- sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,
- odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Pachatel, kterému byl uložen dohled, je povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě jeho probačního programu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování soudem uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

PAROLE je jednou z činností, kterou Probační a mediační služba ČR zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice pak slovem „parole“ rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat.

Odsouzený má ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka. Tato spolupráce se odehrává prostřednictvím návštěv probačního úředníka/asistenta ve věznici, kde společně s odsouzeným a za spolupráce pracovníků věznice probíhá příprava podkladů pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněné propuštění. V této souvislosti probační úředník/asistent spolupracuje rovněž se subjekty, které působí mimo věznici. Nejčastěji se jedná o poskytovatele různých programů a služeb zaměřených na řešení problémů lidí opouštějících věznice a na řešení následků trestného činu.

Smyslem práce probačního úředníka/asistenta s klientem – odsouzeným a s klientem – poškozeným (obětí trestného činu) je, aby ještě v době před rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění byly shromážděny a vyhodnoceny všechny důležité informace. Tyto informace slouží k rozpoznání rizik a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu.

Probační úředník provede analýzu možných rizik opětovného spáchání trestného činu a vzniku újmy ve vztahu k blízkým osobám, okolí či široké veřejnosti a vyjádří se k případným specifickým potřebám odsouzeného (např. k potřebě léčby závislosti, potřebě zvýšit pracovní dovednosti, potřebě vyřešit problém s bydlením po propuštění apod.). Na základě toho pak probační úředník soudu doporučí nebo nedoporučí

podmíněné propuštění odsouzeného, případně může soudu navrhnout stanovení některých podmínek podmíněného propuštění – uložení dohledu nad podmíněně propuštěným, uložení povinnosti absolvovat rekvalifikační program, uložení omezení v podobě zdržení se kontaktu s konkrétní osobou apod.

V případě rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného, nad kterým je současně vysloven dohled probačního úředníka, PMS ČR provádí jednak kontrolu plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění (v rozsahu min. 1 roku – max. 7 let) a dále pak poskytuje pomoc při řešení problémů souvisejících s návratem odsouzeného do života na svobodě.

4.3 Domácí vězení

Staronový institut trestu domácího vězení je v současném trestním zákoníku koncipován jako přímá alternativa k trestu odnětí svobody, nicméně zákonodárce umožňuje uložit trest domácího vězení i jako samostatný trest. V této souvislosti je třeba doplnit, že v Evropě tento trest nabývá především forem opatření, která nahrazují například zbývající trest odnětí svobody, nebo je tento trest také pojímán jako jedna ze součástí podmínek spojených s podmíněným propuštěním z výkonu trestu.

Z dlouhodobého hlediska je možné zmínit zejména následující zásadní přínosy spojené se znovuzavedením institutu domácího vězení do českého právního řádu, resp. do trestně právní praxe, a to:

- a) ekonomická výhodnost,
- b) řešení problému přeplněností věznic a
- c) zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb a s tím související snadnější integrace vězně po výkonu trestu do společnosti

Dle novelizovaného trestního zákoníku může příslušný soud uložit trest domácího vězení v délce až dvou let pouze za přečin, tedy méně závažnou kategorii trestního činu, mezi které patří dle § 14 trestního zákoníku všechny nedbalostní trestné činy a dále ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let, a to při splnění dvou obligatorních předpokladů:

- vzhledem k povaze závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a
- b) pachatel učiní písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Podstata trestu domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, a to pouze za předpokladu, že odsouzenému v tom nebrání důležité důvody, kterými jsou zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Zákonodárce nadto poskytuje soudu možnost upravit podmínky trestu domácího vězení i jinak, ovšem nikoliv přísněji.

Dále je možné, aby soud uložil odsouzenému spolu s trestem domácího vězení přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 trestního zákona. V případě, že by se jednalo o odsouzeného ve věku blízkém věku mladistvých, může soud uložit vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností také některá výchovná opatření uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

Nový institut trestu domácího vězení s sebou přináší samozřejmě i změnu procesně právní, tedy novelizaci trestního řádu.

Nová úprava ponechává na předsedovi senátu příslušného soudu, aby stanovil počátek výkonu a místo výkonu trestu domácího vězení, ovšem samozřejmě za předpokladu určitých omezení, jako je ponechání odsouzenému přiměřené doby na obstarání svých záležitostí, stanovení místa výkonu trestu domácího vězení v místech, kde má odsouzený trvalý pobyt nebo kde se odsouzený zdržuje, a to s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům.

Nová úprava také blíže vymezuje způsob provádění kontroly výkonu trestu domácího vězení, při které v současnosti hrají klíčovou roli úředníci Probační a mediační služby. Do budoucna se však počítá se zavedením elektronického monitoringu odsouzených ve spolupráci s Probační a mediační službou.

Probační a mediační služba, která se významně v souvislosti se zavedením institutu trestu domácího vězení angažuje, se nezabývá pouhým provedením kontroly

výkonu trestu ze strany odsouzeného, nýbrž má nepostradatelnou roli již v počáteční fázi, kdy příslušný soud rozhoduje o trestu.

Tato součinnost Probační a mediační služby v počáteční fázi spojené s rozhodováním příslušného soudu o uložení trestu a jeho formě je spjata zejména se zamezením rizika spojeného s případným neefektivním nadužíváním tohoto druhu trestu, neboť uvedený trest domácího vězení není vhodný a efektivní u všech kategorií potenciálních pachatelů. V neposlední řadě se Probační a mediační služba snaží odsouzeného po výkonu trestu opět úspěšně začlenit do společnosti. Uvedené činnosti realizované Probační a mediační službou s sebou samozřejmě přinášejí nejen materiální, ale i personální nutnost posílení Probační a mediační služby, neboť jen tak je možné zajistit úspěšné spuštění a provoz nového institutu, kterým domácí vězení v českém právním řádu bezpochyby je.

Jak se tento staronový trest osvědčí v současné praxi, ukáže až čas, nicméně je možné, že již zkušenosti spojené s tímto jeho prvním uložením, nám mnohé napoví o jeho efektivnosti a účelnosti pro celou naši společnost. (<http://www.epravo.cz/top/clanky/trest-domaciho-vezeni-jeho-pripomenuti-souvislosti-s-jeho-prvnim-vyuzitim-v-praxi-60177.html>)

4.4 Peněžitý trest

Peněžitý trest je nejvíce užívaný druh trestu a je využíván ke krátkodobým trestům odnětí svobody jako alternativa. Tento trest může být uložen buď to samostatně nebo souběžně s jiným trestem.

Peněžitý trest lze uložit buď jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. Jako samostatný může být uložen pouze tehdy, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba (§ 53 odst. 3 tr. zákona). Tento druh trestu ohraničuje skutečnost, že dopadá nejen na odsouzeného, ale i na jeho rodinné příslušníky a blízké osoby. Peněžitý trest se negativně promítne do pachatelovy rodiny a může přinést znatelné zhoršení jejich životní úrovně. Aby nedocházelo k uložení nepřiměřených trestů, je nutné dbát na pachatelovy majetkové poměry. Peněžitý trest je ideální v těch případech, kde pachatel spáchal trestný čin majetkové povahy. Dále je tento trest použit, pokud se jedná o svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků,

keré nepřináší pachateli žádné materiální obohacení a pro které pachatel zpravidla nemá žádný motiv - většinou tak koná jen pro vlastní potěšení či pro potřebu odreagovat se.

4.4.1 Podmínky pro uložení peněžitého trestu

Peněžitý trest lze uložit pouze při splnění zákonem stanovených podmínek:

- a) jestliže pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 53 odst. 1 tr. zákona), nebo
- b) trestní zákon ve zvláštní části uložení peněžitého trestu dovoluje (§ 53 odst. 2 písm. a tr. zákona), nebo
- c) jestliže je peněžitý trest ukládán za trestný čin, u něhož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, a vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele trest odnětí se současně neukládá (§ 53 odst. 2 písm. b) tr. zákona).

Soud nejprve zkoumá, zda jsou naplněny podmínky § 53 odst. 1 tr. zákona. Rozhodující je shledání úmyslu a zjištění pohnutky pachatele (Soukup, 2007). Obě podmínky se musí vyskytovat současně, tzn. úmyslný trestný čin a získaný nebo zamýšlený majetkový prospěch.

§ 53 odst. 2 umožňuje uložení peněžitého trestu i u trestných činů, které nebyly spáchány úmyslně, anebo těch, které sice byly spáchány úmyslně, ale bez zjištění pohnutky. Dle § 53 odst. 2 písm. a) lze peněžitý trest uložit za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje. Druhá možnost je zakotvena v ustanovení § 53 odst. 2 písm. b) a její použití je vázáno na splnění stanovených podmínek. Musí se jednat o trestný čin, u něhož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, a vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a k možnosti nápravy pachatele soud současně neukládá trest odnětí svobody. Trestné činy, na které se dané ustanovení vztahuje, se řadí k typově méně závažným, a proto i uložení peněžitého trestu bez trestu odnětí svobody bude přicházet v úvahu u menšího konkrétního stupně společenské nebezpečnosti určitého trestného činu.

4.4.2 Výkon peněžitého trestu

Výměra peněžitého trestu je vymezena v rozpětí od 2 000 Kč do 5 000 000 Kč a nelze ji překročit. Konkrétní výměra je pak stanovena v závislosti na posouzení všech kritérií soudní individualizace trestu (§ 31 tr. zákona), zvláštní důraz je kladen na osobní a majetkové poměry pachatele (§ 54 odst. 1 tr. zákona). Osobními poměry rozumíme zejména věk pachatele, rodinné poměry, zdravotní stav, povolání, pracovní kvalifikaci, možnost pracovního uplatnění v dané době a místě atd. (Sotolář 2000).

Za „majetkové poměry“ je třeba považovat stav veškerého pachatelova jmění (aktiv i pasiv) a výdělkové poměry pachatele, neboť jde o zdroje, z nichž lze případný peněžitý trest realizovat. Je-li ukládán peněžitý trest, musí být uvedené skutečnosti vždy předmětem dokazování a spolehlivě zjištěny.

Kompenzační opatření, narovnání zahrnuje konsenzus mezi pachatelem a obětí (který zohledňuje i zájmy společnosti) o přijatelné formě odčinění škod, které v důsledku trestného činu vznikly. Toto odškodnění oběti zahrnuje jak materiální (finanční), tak morální škody. Materiální narovnání mezi obětí a pachatelem může mít podobu finančního odškodnění nebo odškodnění službou. Příkladem by mohla být uzavřená dohoda mezi pachatelem a obětí, že škodu způsobenou při nehodě na vozidle pachatel (automechanik) neuhradí penězi, ale škody odčiní prostřednictvím provedení opravy vozidla. Smyslem tohoto alternativního způsobu trestního řízení je umožnění co nejrychlejší reakce na vzniklou situaci prostřednictvím toho, že pachatel převezme svou odpovědnost za vyřešení konfliktní situace vzniklé spáchaným činem. Dalším kladem je možnost zapojení samotné oběti do procesu řešení následků trestného činu a zohlednění jejích potřeb i zájmů. Oběma stranám -- pachateli i oběti -- je tak dána příležitost participovat aktivním způsobem na řešení trestního případu. Měl by se brát zřetel také na zájmy komunity, ve které k trestnému činu došlo. Proto instituty odškodnění (u nás např. institut narovnání) zahrnují vedle povinnosti odškodnit oběť také povinnost pachatele odškodnit zároveň zájmy společnosti. V některých zemích se tak děje prostřednictvím odpracování určených hodin bezplatné práce ve prospěch společnosti (komunity). Náš institut narovnání realizuje komunitní stránku trestu uložením povinnosti pachatele složit určitou finanční částku na obecně prospěšné účely. Nejméně 50 % z této finanční částky je pak automaticky státem převedeno na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona. Tento alternativní způsob řešení trestné činnosti plně vychází z konceptu restorativní justice.

K tomuto tématu se vrátíme ještě v samostatné podkapitole. Jestliže obě strany, např. prostřednictvím mediace, naleznou společnou vůli k uzavření vlastní dohody a v ní pak definují oboustranně přijatelný způsob vyřešení situace, státní zástupce, příp. soud, který zastupuje zájmy širší společnosti, může tento způsob řešení trestného činu akceptovat jako vhodnou formu uzavření případu, aniž by posuzoval pachatelovu vinu.

Narovnání se proto dá považovat za realizaci myšlenky, již se v politice říká princip subsidiarity, tj. že odpovědnost za řešení problému je pokud možno ponechána na co nejnižší úrovni, nejlépe na té úrovni, na níž problém vznikl. Zavedením institutu narovnání se moderní trestní právo v jistém smyslu vrací k archaickému pojetí práva, kdy si občané mezi sebou vyřizovali spory sami, ale na rozdíl od práva předcivilizovaných společností vymezuje tomuto postupu místo v celostátně platném trestním právu (tj. stanovuje okruh skutkových podstat, u nichž lze narovnání použít; obvykle je vyloučeno postupovat takto u závažných trestných činů a u organizovaného zločinu). Vytváří se tak specializované pracovní místa pro zaměstnance, kteří by proces vytváření dohody zprostředkovali a kteří by kontrolovali její následné dodržování. U nás byla možnost aplikace odklonu trestního řízení na základě uzavřené dohody mezi pachatelem a poškozeným zavedena poprvé novelou trestního řádu z roku 1993, v níž byl zakotven institut podmíněného zastavení trestního stíhání. V další novele trestního řádu z roku 1995 byl do našeho trestněprávního systému zakotven samostatný institut narovnání, který se v zahraničí užívaným způsobům kompenzačních opatření blíží ještě více. První zkušenosti s narovnáním u nás proběhly jako výzkumný experiment mezi roky 1991-1993 na půdě tehdejšího Ústavu státu a práva ČSAV (Matoušek, 1998).

4.5. Další alternativní tresty

Vedle alternativních trestů existují v trestním právu další alternativy:

Alternativy ke klasickému trestnímu řízení, které umožňují řešit věc odklonem od standardního trestního řízení, to znamená mimo hlavní líčení. Podmínkou využití těchto postupů (narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání) je např. náhrada škody ze strany obviněného nebo uzavření dohody s poškozeným o její náhradě, souhlas obviněného a u narovnání také poškozeného s tímto postupem. Využití těchto postupů často předchází mediační jednání mezi poškozeným a obviněným, které může zprostředkovat Probační a mediační služba. (viz § 307-314 tr.ř.)

Alternativy k potrestání, kterými soud rozhoduje o upuštění od potrestání nebo podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. U podmíněného upuštění od potrestání s dohledem stanovuje zkušební dobu. Dohled a kontrolu chování pachatele, případně plnění dalších uložených povinností a omezení zajišťuje Probační a mediační služba. (viz § 24-26b tr.z.)

Alternativy k vazbě, které umožňují ve vhodných případech nahradit pobyt pachatele ve vazbě jiným opatřením. Jedná se o záruku sdružení nebo důvěryhodné osoby, slib pachatele, že povede řádný život nebo dohled pracovníka Probační a mediační služby. (viz § 71-73a tr.ř.)

Alternativy k výkonu uloženého trestu, které umožňují podmíněně upustit od výkonu zbytku uloženého trestu. Jedná se o podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody a podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo trestu zákazu pobytu. Při tomto rozhodnutí je stanovena zkušební doba, u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody může být nad odsouzeným vysloven také (probační) dohled nebo uložena další omezení a povinnosti. (viz § 61-64 tr.z.) (Sotolář, A., a kol. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha : C. H. Beck, 2000. s. 340)

4.5.1 Trest zákazu činnosti

Divácké násilí je společenským fenoménem, který znamená významnou a znepokojující formu narušování veřejného pořádku. Ministerstvo vnitra se ve spolupráci s ostatními zainteresovanými subjekty touto problematikou, zejména nalezením co nejspokojivějšího řešení, zabývá. Výsledkem spolupráce je postupná realizace kroků, které mají za cíl divácké násilí v co nejvyšší míře eliminovat.

Tento trest postihuje v první řadě problematiku diváckého násilí, avšak lze si představit jeho uplatnění i v dalších oblastech boje proti různým formám extremismu. Proto je tento trest formulován širěji než jen jako zákaz vstupu na sportovní akce.

V současné době lze ukládat zákaz vstupu na sportovní akce v oblasti trestně-právní či správně-právní zejména jako součást omezujícího opatření. Společným jmenovatelem všech možností uložit v rámci trestního řízení omezující opatření je uložení trestu, resp. upuštění od potrestání. Zjednodušeně lze říci, že český právní řád nenahlíží na zákaz vstupu na stadion jako na sankci, ale vnímá jej jako preventivní

opatření, které má pachateli pomoci prokázat ve zkušebním období, na které je podmíněně odložen výkon trestu, že se choval podle uložených pravidel.

Využití institutu alternativního trestu se jeví jako velmi vhodné. Trestná činnost týkající se diváckého násilí je logicky realizována nejčastěji v souvislosti se sportovním utkáním a z tohoto prostředí až na výjimečné situace nevybočuje. Proto není bezprostředně nezbytné využívat tak citelný zásah do života pachatele, jaký představuje trest odnětí svobody (samozřejmě nelze uložení takového trestu v závažných případech diváckého násilí zcela opomenout).

Je však nutné poznamenat, že současný český právní řád neumožňuje v případech trestání diváckého násilí uložení takového druhu alternativního trestu, který by pachatele postihl přímo v oblasti, která je zásadní součástí jeho trestné činnosti. Nově připravovaný alternativní trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce lze z tohoto důvodu považovat za optimální řešení, neboť zásah do práv odsouzené osoby je cílený konkrétně na oblast, ve které k trestné činnosti dochází. Zároveň tím, že jde o zásah do sféry zájmové odsouzené osoby, není takové omezení např. v porovnání s trestem zákazu činnosti, který představuje významný zásah do profesního života odsouzeného, tak intenzivní.

Podstatou nového alternativního trestu je soudem vyslovený zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a to na dobu až deseti let. Odsouzenému se po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na určených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích a vzniká možnost uložit mu povinnost dostavovat se podle pokynů probačního úředníka v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k Policii ČR.

Důležitým prvkem pro pozitivní dopad této sankce na potírání (nejen) diváckého násilí je nastavení efektivního systému kontroly dodržování soudem vysloveného zákazu. Proto navštíví-li odsouzený akci, na kterou se vztahuje trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, případně jiným způsobem maří účel tohoto trestu (typicky nebude-li bez vážných důvodů spolupracovat s probačním úředníkem a dodržovat jeho pokyny), spáchá tak trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí s horní hranicí trestní sazby až tři léta.

Důsledná aplikace tohoto trestu spolu s efektivní kontrolou jeho výkonu se stane, jak doufáme, jedním z významných nástrojů boje proti diváckému násilí. Nelze se však ubírat pouze cestou represe. Důležitý předpoklad úspěchu leží také na bedrech

sportovních klubů a svazů, které by se měly významným způsobem angažovat v aktivitách, které by vedly k předcházení zmíněným problémům.

4.5.2 Trest zákazu pobytu

Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu (k přechodnému pobytu na takovém místě nebo v takovém obvodu v nutné osobní záležitosti je zapotřebí povolení).

Trest zákazu pobytu se ukládá ve výměře na jeden rok až pět let, a to vždy pachateli, který spáchal úmyslný trestný čin. Soud tento trest ukládá, jestliže to vyžaduje ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku, přičemž se bere zřetel na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu. I trest zákazu pobytu může být uložen jako trest samostatný, pokud má být uložen za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, a jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu není třeba. Stejně jako trest vyhoštění také trest zákazu pobytu může být uložen i v případě, že trestní zákon ve zvláštní části trest zákazu pobytu za daný trestný čin nestanoví. Soud je navíc oprávněn uložit na dobu výkonu trestu zákazu pobytu přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

4.5.3 Trest vyhoštění

Trest vyhoštění není možno uložit pachateli, který je občanem České republiky. Soud tedy může uložit tento trest pouze pachateli, který nemá občanství České republiky nebo není osobou, které bylo přiznáno postavení uprchlíka. Trest vyhoštění může být soudem uložen, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem. Trest vyhoštění lze uložit samostatně, a to v souladu s § 28 i v případě, že trestní zákon ve zvláštní části trest vyhoštění za daný trestný čin nestanoví. Vyhoštění je však samozřejmě možno uložit i vedle jiného trestu. Soud může uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou. Při rozhodování o délce trvání trestu soud přihlíží ke stupni společenské nebezpečnosti

trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu. Zákon vymezuje i čtyři případy, kdy soud trest vyhoštění neuloží. Především je to za situace, kdy se nepodařilo zjistit státní příslušnost pachatele, dále pokud byl pachateli poskytnut azyl a také pokud má pachatel na území České republiky povolen dlouhodobý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení trestu vyhoštění by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin.

Trest vyhoštění nebude uložen ani v případě, že hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu. Jakmile byl trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let vykonán, hledí se na pachatele, kterému byl uložen, jako kdyby nebyl odsouzen.

Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu (k přechodnému pobytu na takovém místě nebo v takovém obvodu v nutné osobní záležitosti je zapotřebí povolení) Trest zákazu pobytu se ukládá ve výměře na jeden rok až pět let, a to vždy pachateli, který spáchal úmyslný trestný čin. Soud tento trest ukládá, jestliže to vyžaduje ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku, přičemž se bere zřetel na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu. I trest zákazu pobytu může být uložen jako trest samostatný, pokud má být uložen za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, a jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu není třeba. Stejně jako trest vyhoštění také trest zákazu pobytu může být uložen i v případě, že trestní zákon ve zvláštní části trest zákazu pobytu za daný trestný čin nestanoví. Soud je navíc oprávněn uložit na dobu výkonu trestu zákazu pobytu přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

4.5.4 Trest propadnutí majetku

Trest propadnutí majetku lze pachateli uložit v případě, kdy jej soud odsuzuje k výjimečnému trestu (jde o trest odnětí svobody od 15 do 25 let nebo doživotí) nebo k

nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez uvedených podmínek může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě, že tento zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu dovoluje; jako samostatný trest může být trest propadnutí majetku uložen, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a k osobě pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Na rozdíl od doby totality, kdy se uvedený trest uplatňoval vůči politickým odpůrcům i vůči těm, kteří opustili naši republiku a byli za to stíháni pro trestný čin, se tento trest již masově neukládá. Více je využíván peněžitý trest. Výrokem o propadnutí majetku zaniká zákonné majetkové společenství, tedy např. společné jmění manželů. Vlastníkem propadlého majetku se stává stát (§66, odst.3, TZ).

4.5.5 Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- a) které bylo užito ke spáchání trestného činu,
- b) která byla k spáchání trestného činu určena,
- c) kterou pachatel získal trestným činem, nebo jako odměnu za něj, nebo
- d) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou pod písm. c), pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené pod písm. c), není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

Trest propadnutí věci však může soud uložit pouze tehdy, jde-li o věc, která náleží pachateli. Vlastníkem věci, jejíž propadnutí soud uložil, se stává stát. V okamžiku, kdy nabude právní moci rozsudek, jímž byl trest propadnutí věci uložen, na pachatele, kterému byl tento trest uložen, se hledí, jako by nebyl odsouzen. Trest propadnutí věci může být uložen jako samostatný trest nebo i vedle jiného trestu. Jako samostatný trest jej ovšem soud může uložit pouze tehdy, jestliže to trestní zákon ve své

zvláštní části dovoluje a pokud vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

Trest propadnutí majetku postihuje buď celý majetek odsouzeného nebo jen tu jeho část, kterou soud určí. Propadnutí majetku se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Trestní zákon uložení tohoto trestu dovoluje jen za splnění přesně vymezených podmínek. Tento trest může soud vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit jednak, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu a dále v případě, že jej odsuzuje k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, kterým pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Trest propadnutí majetku lze též uložit, pokud to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje. Trest propadnutí majetku může být uložen jako trest samostatný, jestliže vzhledem k povaze trestného činu a k osobě pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

5. VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické části jsem zvolil jako metodu výzkumu kombinaci kvantitativního výzkumu (dotazník) a kvalitativního výzkumu (rozhovor). Kvalitativní metoda výzkumu je složená ze získání názorů odsouzených ve VTOS formou dobrovolného anonymního dotazníkového šetření, jehož otázky jsem zaměřil na názory a zkušenosti dotázaných s výkonem trestu odnětí svobody v konfrontaci s jejich vědomostmi a názory na alternativní tresty. Následně jsem provedl tři řízené rozhovory s odsouzenými, kteří ve svém trestu mají přeměnu obecně prospěšných prací. Původně jsem chtěl provést podobné rozhovory i s osobami, které právě pod dohledem PMS provádějí OPP, ale jednotlivé kontaktované osoby vesměs nechtěli dobrovolně spolupracovat z různě uváděných důvodů, které by se daly snad vyjádřit jako nezájem o publicitu a někteří se vyjádřili, že nemají čas na splnění předepsaných hodin natož na nic neřešící povídání. Zaměřil jsem tedy svou praktickou činnost jak jsem již předeslal mezi osoby, které se nacházejí v současnosti ve výkonu trestu a nabídli tak svojí účastí možná i takřkajíc pohled a názory na danou problematiku z druhé strany břehu. Jednalo se o dobrovolníky, kteří ve věznici Břeclav jsou umístěni ve dvou typech věznění, a to typ s ostrahou a typ s dohledem.

Se samotným průběhem sběru materiálu z dotazníků a výběrem osob k dobrovolné spolupráci na tomto výzkumu mi byli nápomocni odborní a specializovaní pracovníci z úseku výkonu trestu. Zkoumaným vzorkem bylo 30 mužů odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Břeclav. K přípravě pohovorů s vybranými odsouzenými jsem zároveň využil studium jejich osobních spisů za účelem hlubšího seznámení s jejich osobnostmi i případem.

Jsem si však vědom, že přes všechnu snahu nelze takto vybraný vzorek osob podílejících se svými názory, ať už v dotazníkové formě či formou osobních rozhovorů, považovat za dostatečně reprezentativní abych své závěry mohl považovat za všeobecně platné. Ale mám za to, že použití vyjádřených názorů k analýze postojů odsouzených osob ve VTOS k problematice alternativních trestů i k výkonu trestu odnětí svobody v současnosti, může alespoň z části napomoci k pochopení problémů současné praxe alternativních trestů a následných problémů při jejich nesplnění, které pak naplno musí zvládat současné české vězeňství.

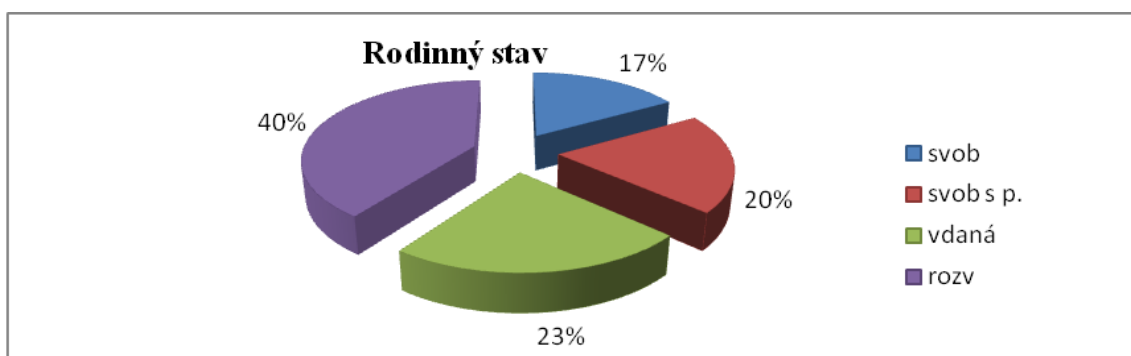
Samotné údaje z dotazníků a rozhovorů pak zcela jistě mohou být zajímavé pro ty zájemce, kteří nemají příležitost pohybovat se mezi odsouzenými osobami a mít tak reálný přehled o jejich současných názorech a postojích na soudnictví, vězeňství a v celkovém kontextu na občanskou společnost z jejich perspektivy.

5.1 Dotazníkové šetření – výsledky a analýza

OTÁZKA č. 1 – Jaký je váš současný rodinný stav?

Tabulka č. 1 - Současný rodinný stav	Počet	%
svobodný	5	17
svobodný s partnerem	6	20
ženatý	7	23
rozvedený	12	40

Graf č.1

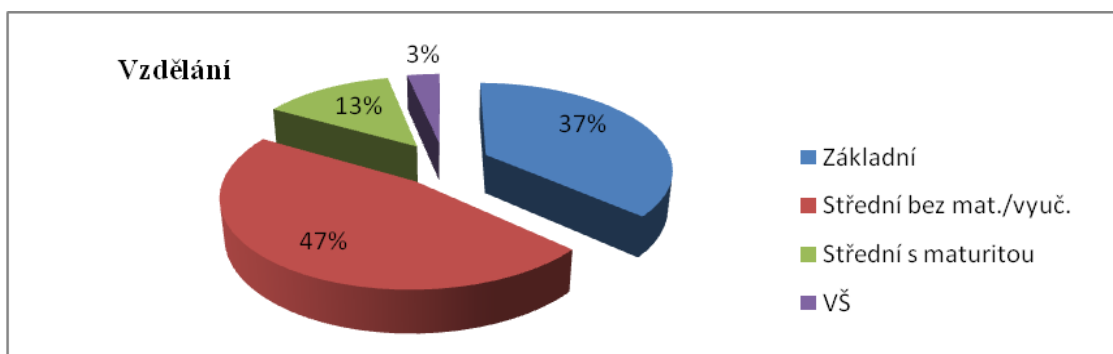

Tabulka s grafem uvádí počty zúčastněných na dotazníkovém šetření podle jejich aktuálního rodinného stavu. Svobodné jsem rozdělil s upřesněním, zda mají v současnosti nějakého partnera nebo jsou zcela samotní. Mám za to, že existence partnera v kontaktu s odsouzeným má vědomě i podvědomě vliv na obsah odpovědí.

OTÁZKA č. 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka č. 2 - Vzdělání	Počet	%
Základní	11	37
Střední bez maturity – s výučním listem	14	47
Střední s maturitou	4	13
VŠ	1	3

Graf č. 2

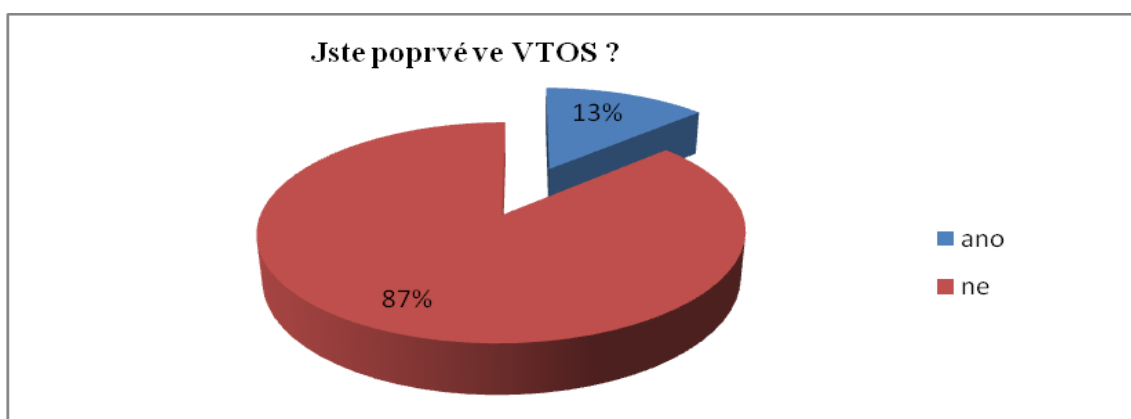

Vzdělanostní rozložení dotazovaných odsouzených odpovídá předpokladům. Převládají osoby s nižším stupněm vzdělání. Jeden vysokoškolsky vzdělaný odsouzený je osoba mající inženýrské technické vzdělání a ve VTOS je za úvěrové podvody v rámci soukromého podnikání.

OTÁZKA č. 3 - Jste poprvé ve VTOS ?

	počet	%
Ano	4	13
Ne	26	87

Graf č. 3

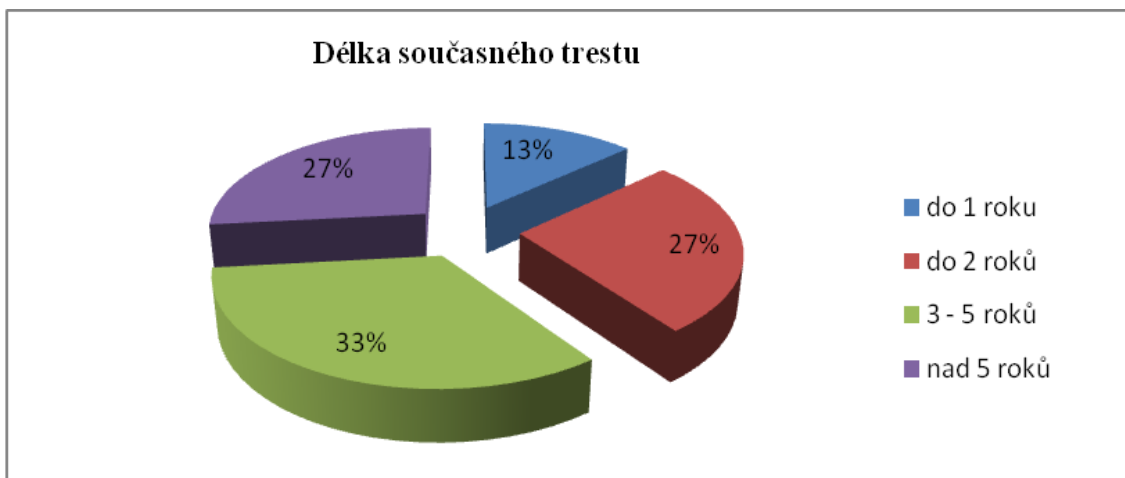
Z dotazovaných odsouzených osob byla 87%-ní většina více než jednou ve VTOS. V jejich případě se dalo předpokládat, že snad budou mít větší povědomí a možná i osobní zkušenost s činností PMS a někteří i s alternativními tresty. Zde jsem předpokládal nejčastěji zkušenost s obecně prospěšnými pracemi a podmíněným

propuštěním z VTOS a dohledem.

OTÁZKA č. 4 – Jaká je celková délka vašeho současného trestu ?

Tabulka č. 4 - Celková délka současného trestu	počet	%
do 1 roku	4	13
do 2 let	8	27
do 3 - 5 let	10	33
nad 5 let	8	27

Graf č. 4

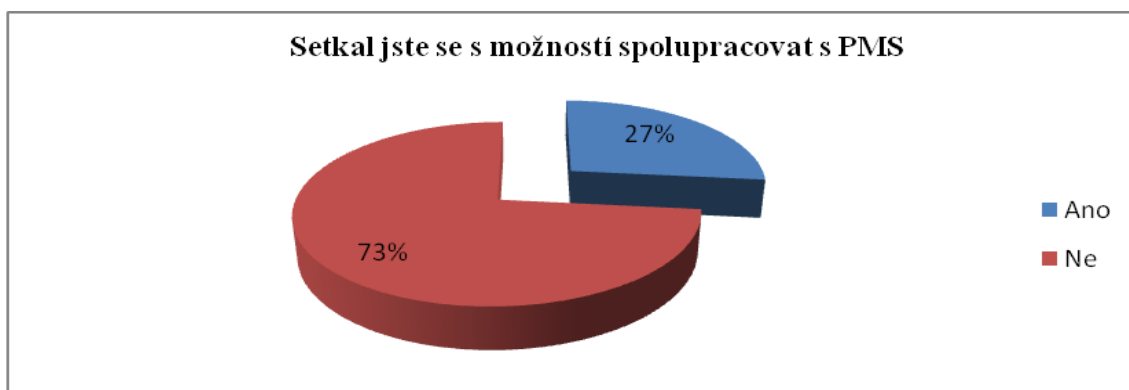

Z celkového počtu bylo 33% dotazovaných odsouzených v délce trestu v kategorii, kdy s přihlédnutím k zákonným podmínkám je možné uvažovat o podmíněném propuštění i ve spolupráci s pracovníky PMS. V tomto počtu jsou i 3 odsouzení za nesplnění alternativního trestu obecně prospěšných prací. Teoreticky do těchto úvah spadá i část z další kategorie – z délkou až do 5 let. Kategorii s tresty nad 5 let jsou odsouzení v typu věznice – ostraha.

OTÁZKA č. 5 – Měl jste možnost spolupráce a kontaktu s pracovníky PMS?

Tabulka č. 5 - Spolupráce s PMS	počet	%
Ano	8	27
Ne	22	73

Graf č. 5

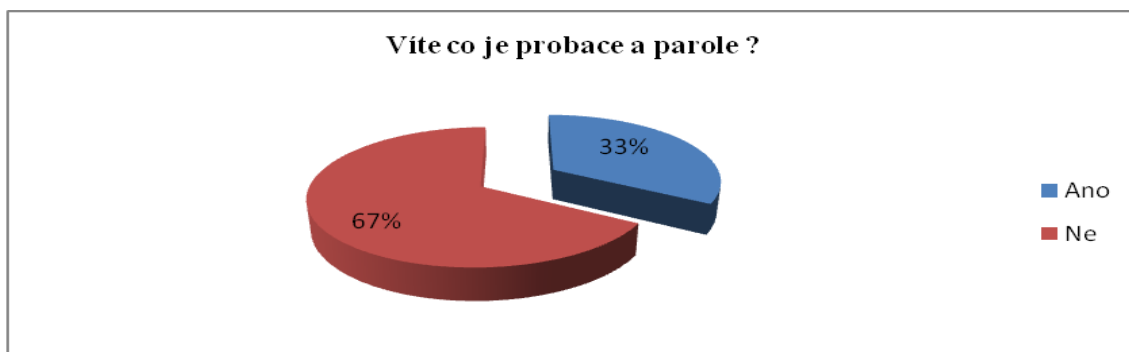

Možnost spolupráce s PMS mělo 27% odsouzených. Z doplňujících údajů během několika pohovorů s odsouzenými vyplynulo, že z 8 uvedených to byli 4 v dřívější době, než se u nich projevila trestní recidiva a jen 4 měli tuto možnost v souvislosti se současným případem. Přitom 3 z nich vlastně nesplnili úkol z obecně prospěšných prací a v souvislosti s tím vykonávají trest odnětí svobody. Jeden z dotazovaných uvedl, že je v dané době v kontaktu s úředníkem PMS v souvislosti s možností podmíněného propuštění.

OTÁZKA č. 6 – Víte co je „probace“ a „ parole“ ?

Tabulka č. 6 – Víte co je probace	počet	%
Ano	10	33
Ne	20	67

Graf č. 6

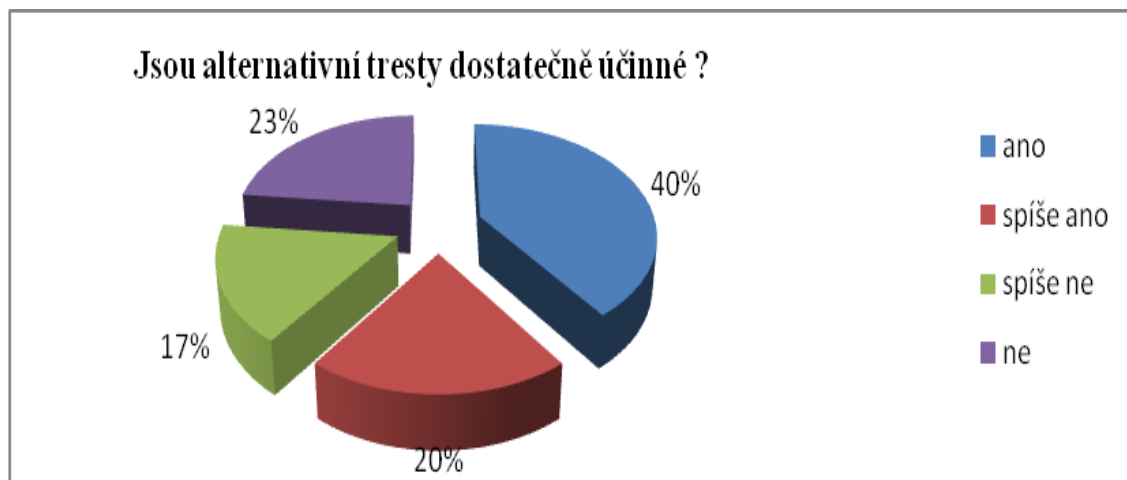
Z výsledných odpovědí je patrné, že přestože dotazy zodpovídají osoby ve VTOS a je tedy předpoklad, že s činností PMS v těchto dvou významných činnostech

měli nebo mohli setkat, procenta neznalosti těchto pojmů a s tím neznalostí možností alternativního řešení své trestní věci, je z mého pohledu vyšší než jsem očekával. Při zvažování příčin jsem dospěl k názoru, že jednak ne všichni dotazovaní svojí trestnou činností mohli být z hlediska pracovníků PMS vybráni, za další je třeba brát v úvahu ještě relativně historicky krátké období činnosti PMS a omezené možnosti co do počtu pracovníků PMS.

OTÁZKA č. 7 – Považujete alternativní tresty za dostatečně účinné ?

Tabulka č. 7 – Účinnost alternativ. trestů	počet	%
Ano	12	40
Spíše ano	6	20
Spíše ne	5	17
Ne	7	23

Graf č. 7

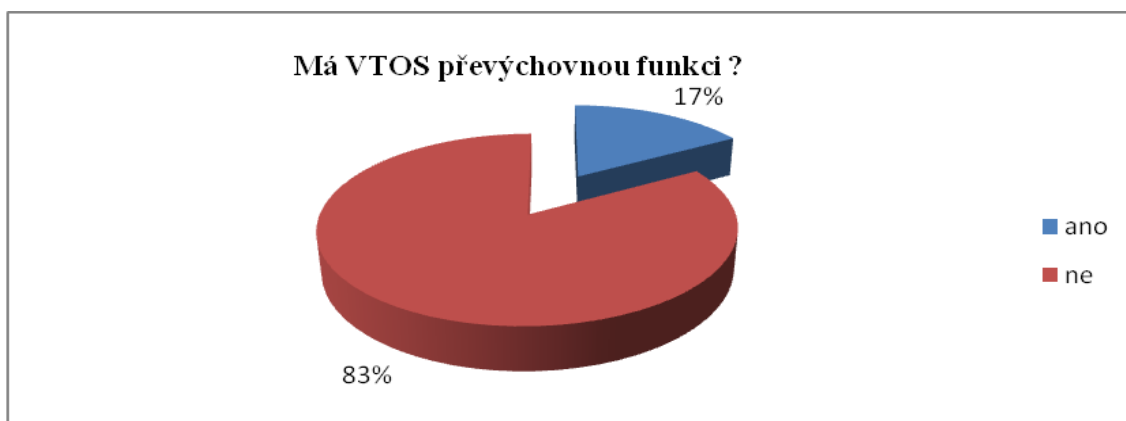

Z výsledných odpovědí je patrné, že sice 60% dotazovaných považuje alternativní tresty za účinné, ale vidím v tom u některých účelovou odpověď, pod níž je u odsouzených často skryta touha po shovívavějším pohledu na trestnou činnost. Na druhé straně 40%-ní podíl odpovědí, které vyjadřují nesouhlas na tuto otázku jsou zřejmě projevem nedůvěry v samotnou obecnou účinnost trestů vzhledem k neklesající kriminalitě ve společnosti.

OTÁZKA č. 8 – Má podle vás VTOS převýchovnou funkci?

Tabulka č. 8 – Má VTOS převýchovnou funkci?	počet	%
Ano	5	17
Ne	25	83

Graf č. 8

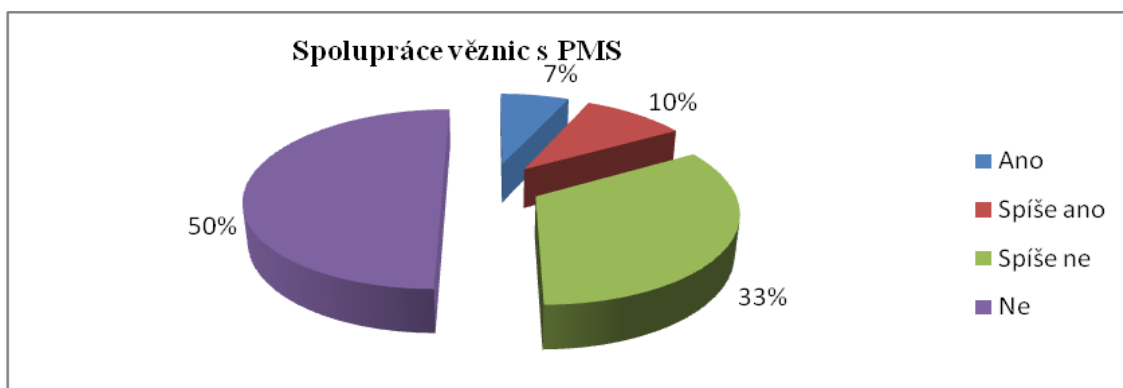

Celkový výsledek odpovědí na tuto otázku vyznívá v neprospěch výchovného aspektu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Z jednoho pohledu je možné tento výsledek brát jako záležitost zkušenosti řady těch dotázaných, kteří jsou ve VTOS vícekrát a jsou sami svojí recidivou příkladem nízkého dopadu výchovného působení VTOS. Z druhého pohledu je patrný soulad v výsledkem předchozí otázky, kde odsouzení jsou mírně optimističtější v posuzování dopadu alternativních trestů.

OTÁZKA č. 9 – Spolupracují pracovníci věznic s PMS?

Tabulka č. 9 – Spolupráce věznic s PMS	počet	%
Ano	2	7
Spíše ano	3	10
Spíše ne	10	33
Ne	15	50

Graf č. 9

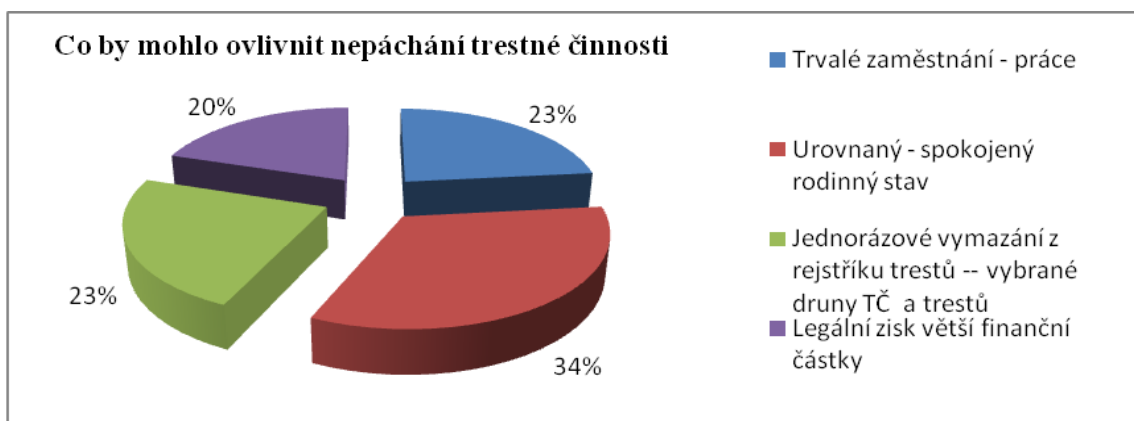

Velmi výrazně záporný názor na zapojení pracovníků věznic do spolupráce s PMS v rámci možnosti pomoci při návrzích a výběru pro alternativní tresty pro obviněné a odsouzené je dle mého soudu dán tím, že výchovní a sociální pracovníci jsou současné "době přeplněných věznic" natolik vytíženi přebujelou administrativou, že se této problematice nemohou příliš věnovat, ačkoliv bych tuto spolupráci s PMS viděl jako účelné vyvrcholení jejich práce s obviněnými a odsouzenými.

OTÁZKA č. 10 - Co by vás motivovalo nepáchat trestnou činnost?

Tabulka č. 10 - Motivace k nepáchání trestné činnosti	počet	%
Trvalé zaměstnání - práce	7	23
Urovnaný - spokojený rodinný stav	10	34
Jednorázové vymazání z rejstříku trestů - vybrané druhy TČ a trestů	7	23
Legální zisk větší finanční částky	6	20

Graf č. 10

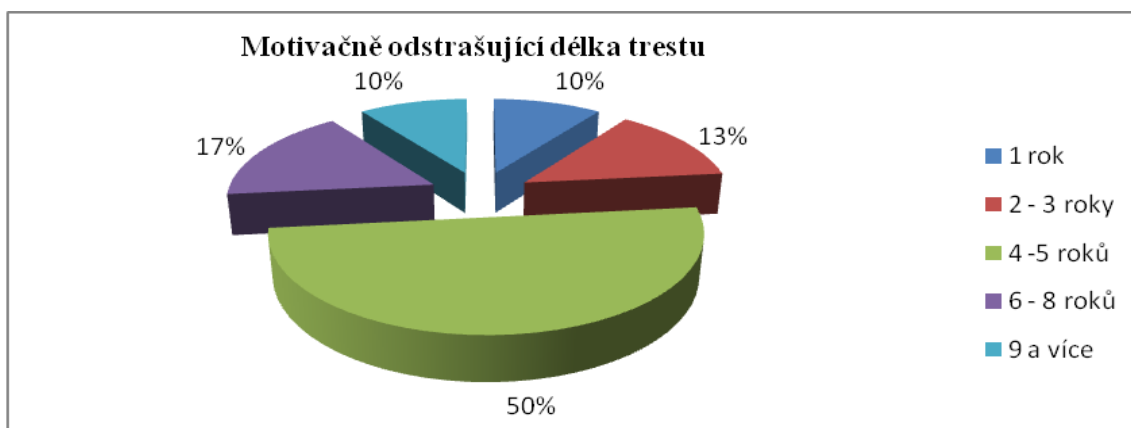

Motivace pro nepáchání další trestné činnosti u dotazovaných odsouzených se přiklání s mírně větší poloviny k pozitivním životním hodnotám. Na druhé straně se potencionální recidiva patrně skrývá u 20% odpovědí k bezpracnému zisku větší finanční částky. Případné hypotetické vymazání z rejstříku trestů je příklonem k racionální úvaze o šancích po propuštění z VTOS.

OTÁZKA č.11 – Jaká délka trestu odnětí svobody je pro vás motivačně odstrašující ?

Tabulka č. 11 - Motivačně odstrašující délka trestu?	počet	%
1 rok	3	10
2 - 3 roky	4	13
4 -5 let	15	50
6 - 8 let	5	17
9 a více let	3	10

Graf č. 11

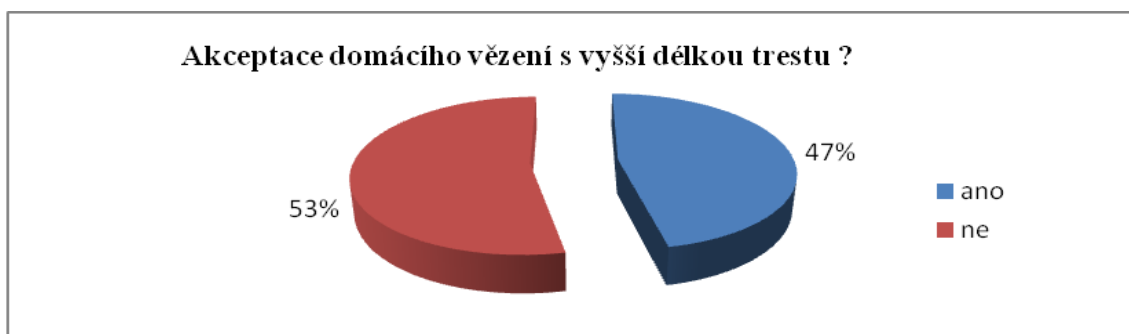

Pro 23% odsouzených je motivačně odstrašující trest do délky 3 roků. Z druhé strany je podle tohoto výsledku celých 77 % odsouzených ochotno akceptovat trest odnětí svobody do 3 roků délky. Zde je tedy na místě řada otázek souvisejících jak s účinností prevence páčání trestné činnosti, samotného výkonu trestu odnětí svobody a rozsahu působnosti alternativních trestů. Celkových 27% akceptace trestů vyšších jak 5 roků odpovídá počtu odpovídajících odsouzených s takovými délkami trestů včetně 3 odsouzených k více jak desetiletým trestům.

OTÁZKA č.12 – Přijal byste trest domácího vězení pokud by jeho délka i případný trest za nedodržení podmínek byly o polovinu delší než délka běžného VTOS?

Tabulka č. 12 – Akceptace domácí vězení	počet	%
Ano	9	30
Ne	21	70

Graf č.12

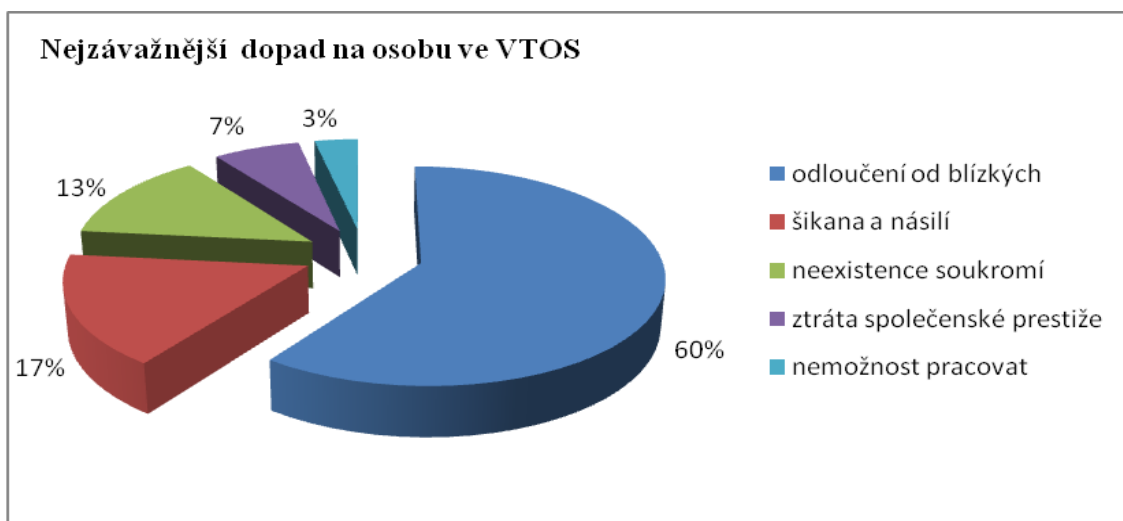

Přestože se obecně ve společnosti usuzuje, že trest domácího vězení bude jako alternativní trest všeobecně vítán i ze strany pachatelů trestné činnosti, výsledek odpovědí mne překvapil tím, výrazné procento odsouzených je k tomuto druhu trestu skeptické. Jde patrně také o neochotu strpět déle společenskou kontrolu výkonu alternativního trestu.

OTÁZKA č. 13 – Co má podle vás nejzávažnější dopad na osobu ve VTOS ?

Tabulka č. 13 - Co má dle vás nejzávažnější dopad na osobu ve VTOS?	počet	%
odloučení od blízkých	18	60
šikana a násilí	5	17
neexistence soukromí	4	13
ztráta společenské prestiže	2	7
nemožnost pracovat	1	3

Graf č. 13

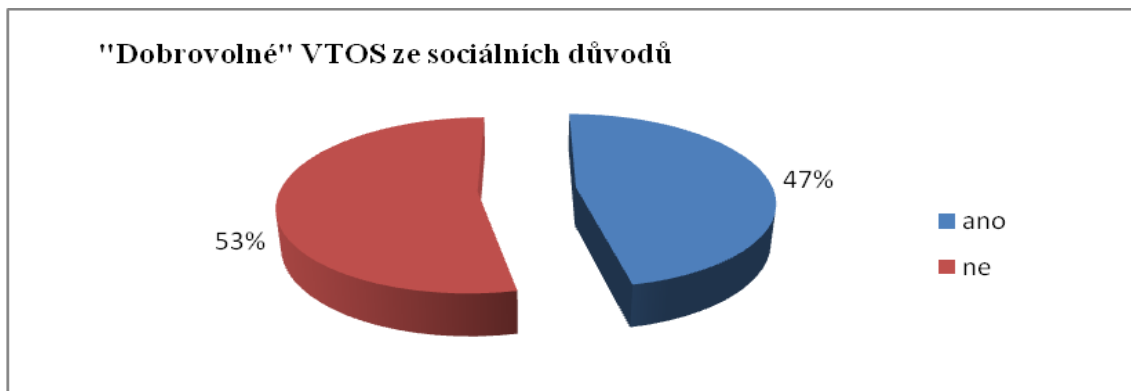

Odloučení od blízkých osob je očekávaně převažující nejzávažnější dopad na osobu odsouzeného ve VTOS. Výsledek je pak ale u řady odpovídajících v rozporu s názorem na trest domácího vězení z minulé otázky, kde bych právě z důvodu nepřerušování rodinných vazeb a kontaktů očekával méně subjektivní (možné říci i sobecké?) zvážení možnosti alternativního trestu.

OTÁZKA č. 14 – Setkal jste se s případy kdy spáchání TČ bylo motivováno neschopností či nemožností jinak řešit tíživou sociální situaci? (bydlení apod.)

Tabulka č. 14 – VTOS ze sociálních důvodů	počet	%
Ano	14	47
Ne	16	53

Graf č. 14

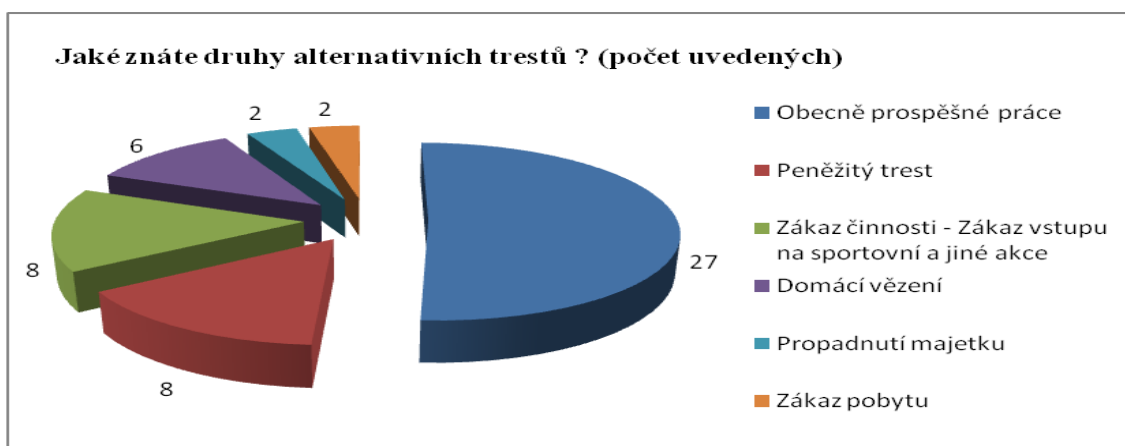
Tuto otázku jsem považoval za v současnosti zhoršující se sociální situace za nutnou položit. Stále častěji se setkáváme i v naší věznici, že už při propuštění z VTOS nejsou právě tyto osoby schopny běžného návratu do společnosti a potýkají se základními životními problémy jako bydlení, zaměstnání a tím zajištění obživy obecně. Někteří se před propuštěním ani netají s tím, že nebudou -li schopni „venku“ řešit tyto základní životní otázky spáchají trestný čin za tím účelem, aby si uvězněním alespoň vazebním tyto potřeby vyřešili. Tento trend nelze do blízké budoucnosti podcenit i s ohledem na to nakolik budou těmito osobami přijímány možnosti alternativních trestů a zda to spíše u nich nepovede ke spáchání závažnějšího provinění, aby sami udělení alternativního trestu vyloučili.

OTÁZKA č. 15 – Uved'te jaké znáte alternativní tresty?

Při zpracování odpovědí na tuto otázku měli někteří odsouzení problémy s odlišením trestů jak podle trestního zákona a podle předpisů platných pro kázeňskou pravomoc a praxi ve výkonu VTOS. Po vyloučení takových nesprávných odpovědí, mezi kterými se nejčastěji objevovali pojmy jako důtka a výchovný pohovor, bylo zcela zřejmé, že tak jak už v podtextu vyplývalo z odpovědí na jiné otázky, mají tyto osoby malé povědomí o paletě možných alternativ řešení trestního jednání. Některé z alternativ se neobjeily vůbec a pouze 3 z odsouzených podle odpovědí znali více než dva alternativní tresty. Z odpovědí, které zapadly do rámce otázky jsem sestavil následující tabulku četnosti uvedených správných odpovědí. Zcela očekávaně a nejvýrazněji byla uvedena možnost obecně (veřejně) prospěšných prací.

Tabulka č. 15 - Druh alternativního trestu ?	počet
Obecně prospěšné práce	27
Peněžitý trest	8
Zákaz činnosti - Zákaz vstupu na sportovní a jiné akce	8
Domácí vězení	6
Propadnutí majetku	2
Zákaz pobytu	2

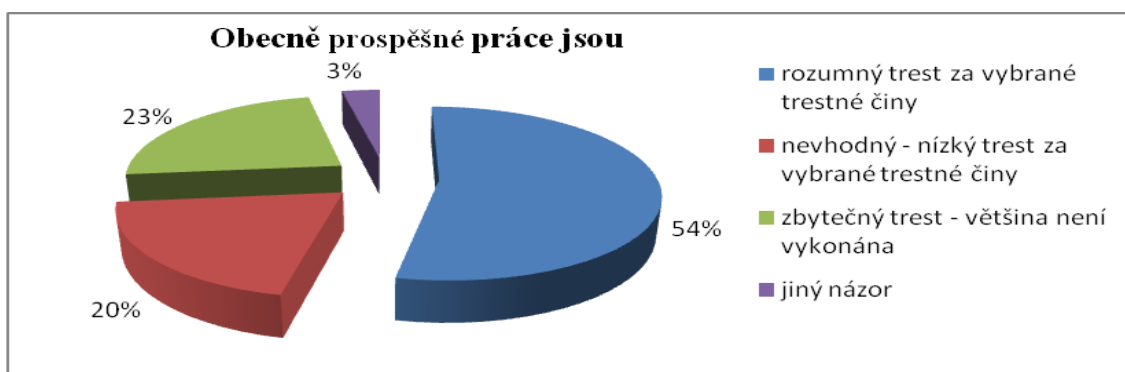
Graf č. 15

OTÁZKA č. - 16 Jakým trestem jsou podle vás obecně prospěšné práce?

Tabulka č. 16 - Obecně prospěšné práce jsou -	počet	%
rozumný trest za vybrané trestné činy	16	54
nevhodný - nízký trest za vybrané trestné činy	6	20
zbytečný trest - většina není vykonána	7	23
jiný názor	1	3

Graf č. 16

Vzhledem k tomu, že zcela neznámější a v naší praxi v naprosté většině nejvíce udělovanou alternativou je trest obecně prospěšných prací, je hodnocení účinnosti tohoto trestu odsouzenými, z nichž někteří s tímto trestem mají i osobní zkušenost (viz následující rozhovory s třemi odsouzenými) zajímavé právě „pohledem z druhé strany“. Na základě výsledku tohoto dotazu, přesto že se nejedná o reprezentativní výzkumnou skupinu, nelze než vyjádřit za překvapivý 43%-ní negativní postoj k tomuto opatření,

keré by částečně mělo v odůvodněných případech jednak ulehčit přetíženým věznicím a na druhou stranu být dalším prostředkem přiblížení našeho soudnictví evropským standardům. Lze také zvážit určitou míru osobní zkušenosti odsouzených právě s tímto institutem a připustit, že ne vždy je tato jejich zkušenost v souladu se záměry a představami jak bude průběh realizace obecně prospěšné práce prováděn. Jako jiný názor byl uveden návrh na rozšíření možností, za co by mohly být udělovány alternativní tresty.

5.2 Kazuistika s řízenými rozhovory

5.2.1

Odsouzený XY, nar. 1991, přeměna obecně prospěšných prací, odsouzen za majetkový trestný čin menšího rozsahu, 100 dnů

Pedagogické posouzení:

Primárně nekonfliktní, neagresivní. Osobnost naivní, důvěřivá, submisivní, lze očekávat podřídívý postoj vůči silnějším a zkušenějším jedincům. Nízká tolerance vůči zátěži, emoční labilita. Pracovní návyky nevytvořeny.

Jmenovaný neprojevil zájem o speciálně výchovné aktivity. Vzhledem k nízkému věku odsouzeného (nar. 1991) doporučuji volit klidný, trpělivý přístup. Vzhledem k citové a sociální nevyzrálosti zvýšeně sledovat adaptaci na oddíle a v případě podezření na manipulaci spoluvězni přemístit na jiný oddíl.

Psychologické posouzení:

Odsouzený je kuřák, příležitostný konzument alkoholu. Připouští kontakt s THC a pervitinem. Drogy konzumoval do nástupu výkonu trestu. Na psychiatrii se léčil pro poruchy chování, byl medikován. Nyní bez léčby. Uvádí sebepoškození v osmnácti letech, po hádce s přítelkyní (pořezání na předloktí LHK). Primárně nekonfliktní, neagresivní. Osobnost naivní, důvěřivá.

Osobní a rodinná anamnéza:

Jmenovaný se narodil matce za svobodna. Z rodiny nebyl nikdo soudně trestán. Vlastního otce nezná. V jeho deseti letech si matka našla přítele, za kterým se i se synem přestěhovala. Odsouzený uvádí, že tuto změnu nesl velice špatně a situaci řešil útekem k dědovi do svého původního bydliště. K dědovi se nakonec přestěhoval, ale odmítal chodit do školy nebo se školní docházce vyhýbal. V necelých třinácti letech byl umístěn v diagnostickém ústavu a po půl roce šel do DD se školou. V šestnácti letech byl umístěn do výchovného ústavu, ze kterého utekl. V době útěku žil s přítelkyní. Když přišli o bydlení, vrátil se k dědovi. Z ústavní výchovy byl propuštěn až v 18 letech.

Před nástupem do VTOS bydlel u dědy. Po propuštění se bude k dědovi vracet. Během výkonu trestu bude v písemném a návštěvním kontaktu s dědou, a přítelkyní. Odsouzený má základní vzdělání, před nástupem do VTOS byl nezaměstnaný. Nemá reálnou představu o zaměstnání po propuštění.

Kriminální anamnéza:

Záznamy v RT – 6, ve VTOS – poprvé. V minulosti byl pětkrát podmíněně odsouzen. Nyní byl odsouzen za majetkové trestné činy.

Rozhovor :

Kontakt s odsouzeným byl navázán bez problémů. Chování během pohovoru bylo klidné a odpovědi plynulé.

Otázka: Jaké jsou vaše zkušenosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací?

Odpověď: „Vlastně žádné. Čekám kvůli tomu další trest (přeměna OPP). Práce jsem nevykonal.“

Otázka: Z jakého důvodu nebo příčiny jste nevykonal OPP?

Odpověď: (po chvíli váhání) „Protože se mi nechtělo. Ale ve vězení jsem poprvé“.

Otázka: Víte, o jakou konkrétní práci mělo jít?

Odpověď: „Měl jsem dělat nějaký uklízení u nás pro obecní úřad.“

Otázka: Jakým způsobem jste se dostal do VTOS?

Odpověď: „Vykradli jsme s kamarády byt. Ale já jsem byl ožralej a pořádně jsem nevěděl co se děje a co dělám“.

Otázka: Považujete trest, který jste za to dostal za správný a spravedlivý?

Odpověď: „, Asi ano. Já už jsem měl před tím nějaký problémy. Nebudu vykládat jako jiní tady, že jsem nevinný, když jsem to udělal. Ale kdybych byl střízlivej tak bych to neudělal.

Otázka: Nebylo z dnešního pohledu rozumnější vykonat ty obecně prospěšné práce?

Odpověď: „No teď už vím, že jo. Každý den tady navíc je hroznej. Víím, že jsem si to zavinil sám.“

Otázka: Můžete mi říct, jakým způsobem probíhala spolupráce s PMS ve vašem případě?

Odpověď: Měl jsem tam pravidelně chodit a doklázat nějaký věci. Jako jestli už mám práci, jestli chodím na pracák. Asi se mi snažili poradit co a jak. Ale já jsem se o to moc nezajímal. Chtěl jsem hlavně být s přítelkyní a mít klid.

Otázka: Jak plánujete, že budete dál řešit svůj život, až opustíte výkon trestu?

Odpověď: To nevím. Asi bych měl sehnat nějakou práci, ale podle toho co se teď venku děje a co říkají v televizi to nebude sranda. Ale chci se vrátit k dědovi a žít dál s přítelkyní.

Otázka: Co vám nejvíce vadí na VTOS?

Odpověď: To, že nemůžu být se svou přítelkyní a že tady nemám žádný soukromí. Někteří ti mukli tady jsou fakt hrozní.

Otázka: Kdyby jste měl možnost, co byste změnil ve svém životě?

Odpověď: Asi bych nešel nikdy do děcáku a zůstal s dědou. Asi bych taky nebyl tady ve věznici.

5.2.2

Odsouzený YZ, nar. 1957, přeměna obecně prospěšných prací, k trestu obecně prospěšných prací odsouzen za útok na veřejného činitele, 150 dnů

Pedagogické posouzení:

Odsouzený se dostavil k pohovoru řádně upraven, hygienické návyky v normě.

Na otázky odpovídal přirozeně. Ke své trestné činnosti přistupuje nezodpovědně.

V minulosti byl 2x podmíněně soudně trestán, nyní přeměna nesplněných obecně prospěšných prací. Jmenovaný nemá zájem o nabízené alternativy programu zacházení.

Vzhledem k vyššímu věku nelze očekávat jakékoliv změny k dosavadnímu postoji k vlastní trestné činnosti. Je zde ale předpoklad spíše bezkonfliktního výkonu trestu.

Psychologické posouzení:

Odsouzený je kuřák, příležitostný konzument alkoholu. Primárně mírně konfliktní, neagresivní. Závislost na psychotropních látkách neguje. Psychiatrické problémy nemá. Ve VTOS nikdo z blízkých v rodině nebyl.

Kontakt navazuje bez větších obtíží. Působí sebejistým dojmem. Adaptační ani jiné problémy neuvádí. Lze očekávat běžný průběh výkonu trestu, nevyžadující zvláštní opatření ve vztahu k osobě odsouzeného.

Osobní a rodinná anamnéza:

Odsouzený pochází z úplné rodiny. Po základní škole se vyučil se v oboru kuchař-číšník a vystudoval střední hotelovou školu. Většinu života pracoval v profesi. Rozvedený, z manželství má dvě už dospělé děti - syna a dceru. V současnosti žije ve společné domácnosti s družkou. Doposud má matku ve věku 75 roků, o kterou jak uvádí, se musí starat. Písemný a návštěvní kontakt po dobu VTOS bude udržovat s družkou a matkou a případně s dospělými dětmi. Před nástupem do VTOS byl nezaměstnaný. Po ukončení VTOS by chtěl najít práci ve svém oboru.

Kriminální anamnéza:

Záznamy v RT – 2, ve VTOS – poprvé. V minulosti byl dvakrát podmíněně odsouzen. Nyní byl odsouzen za útok na veřejného činitele (napadl pracovníci na úřadu sociálního zabezpečení).

Rozhovor :

Kontakt s odsouzeným byl navázán bez problémů. Jeho chování během pohovoru bylo více impulzivní, náladové a v některých chvílích vztahovačné. Má dobré komunikační schopnosti.

Otázka: Jaké jsou vaše zkušenosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací?

Odpověď: „Zkoušel jsem to udělat, ale moc jsem toho nestihl. Já jsem ten trest stejně dostal neoprávněně. Soud mě odsoudil bez mé přítomnosti. Ani jsem se nemohl odvolat. Přišlo mi od soudu rozhodnutí a hotovo. Přitom ta ženská co jsem jí měl údajně na tom úřadě napadnout to celý přibarvila.

Otázka: Co následovalo potom? Myslím tím, pokud jste spolupracoval s PMS, jak to probíhalo?

Odpověď: No to jsem šel na tu probační a mediační službu a tam mi jeden pán řekl co a jak mám dělat. Chodil jsem uklízet s takovou partou do města veřejný prostory. Ale jak jsem to zažil, tak i ti co to neměli za trest se do práce nehali a mě, protože věděli, že jsem tím potrestaný, tak využívali. Musel jsem makat víc než oni.

Otázka: Z jakého důvodu nebo příčiny jste nevykonal OPP?

Odpověď: „Ono to celý nebylo možný stihnout. Ze začátku jsem opravdu chtěl. Ale mám již starou matku a ta potřebuje taky pomoc. Když jsem makal jinde tak jsem na ni neměl čas. Když jsem pomáhal jí tak nebyl čas dělat ty prospěšné práce. A proč se tomu říká prospěšný, když třeba těm, co je dělají to neprospívá a třeba jako mě to dostalo až sem?“

Otázka: Jakým způsobem jste se dostal do VTOS?

Odpověď: „Nesplnil jsem ten určený počet hodin v termínu. No vlastně jsem se na to po nějakém čase vykašlal a nechodil tam. Myslel jsem, že když už mám něco odmakány tak mě snad víc nepotrestají“.

Otázka: Považujete trest, který jste za to dostal za správný a spravedlivý?

Odpověď: „ Ne. Už jsem říkal, že to celý bylo nespravedlivý. Neříkám, že jsem svatý, to ne, ale byl jsem potrestaný za něco, co jsem vlastně neudělal.

Otázka: Nebylo z dnešního pohledu rozumnější kdyby jste řádně dokončil ty obecně prospěšné práce.

Odpověď: „Jasně že ano. Ale jak jsem vám říkal, já jsem si to sám nezavinil. To se to prostě všechno zkomplikovalo.“

Otázka: Jak plánujete, že budete dál řešit svůj život po propuštění z výkonu trestu?

Odpověď: Já už toho moc neplánuji. Jen doufám, že se ještě chytím v nějaké práci.

Otázka: Co vám nejvíce vadí na VTOS?

Odpověď: To že nemůžu být s rodinou. Jen telefon a návštěva to nestačí.

Otázka: Kdyby jste měl možnost, co byste změnil ve svém životě?

Odpověď: Nic. Až doposud to nebylo tak strašný. Až teprve teď, na starý kolena, jsem poznal co je to těžká nespravedlnost a to mě dostalo do vězení, kde jsem nikdy nebyl a neměl být.

5.2.3

Odsouzený TU, nar. 1980, přeměna obecně prospěšných prací -125 dnů, odsouzen za majetkový trestný čin menšího rozsahu - krádež.

Pedagogické posouzení:

Pohovor navázán bez problémů, hygienické návyky jsou v pořádku. V jednání slušný, komunikuje srozumitelně, bez nervozity. Jde o jedince, který je poprvé uvězněn, pobyt ve VT po počáteční adaptaci zvládá v podstatě bez problémů. Svou trestnou činnost přiznává, výše trestu není akceptována.

V žebříčku hodnot preferuje práci, přátele, rodinné vztahy. Má dokončené základní vzdělání, pracoval jako zedník, v kamenolomu, dále pomocné práce. Do budoucna plánuje najít si jakoukoliv práci a postupně dávat do pořádku staré resty.

Pobyt ve VT hodnotí veskrze pozitivně, obzvláště přístup personálu. Konflikty s ostatními odsouzenými nemá, považuje se za přátelského člověka, problémy podle vlastních slov řeší v klidu a s rozvahou.

Z nabídky alternativ programu zacházení má zájem o sportovní aktivity, pracovní terapii, kondiční cvičení. Velmi se zajímá o možnost zaměstnání, o podmíněčné propuštění bude žádat. Čas ve VT by chtěl vyplnit zlepšením fyzické kondice, prací a jakoukoliv smysluplnou aktivitou.

U odsouzeného se dá předpokládat, že krizové a zátěžové situace bude zvládat s racionální rozvahou.

Psychologické posouzení:

Vzhledem k délce trestu není nutné vypracovávat podrobnou psychologickou charakteristiku. Odsouzený je při rozhovoru spíše pasivní, má zájem o bezproblémový VTOS.

Chování dostatečně kontroluje, ovládá se. Aktuální psychický stav odsouzeného kompenzovaný, nejsou u něho patrné žádné vážnější psychické poruchy, ani on žádné problémy tohoto typu neuvádí.

Osobní a rodinná anamnéza:

Odsouzený vychován matkou, se kterou má pěkný vztah, o otci nehovoří, má ještě 3 sestry – život mezi samými ženami se mu velmi zamlouval. Svoji trestnou činnost se snaží posuzovat objektivně (ukradl tašku s osobními věcmi v hodnotě 6 500 Kč), uznává svou chybu, ale vymlouvá se na nemožnost odpracovat určené hodiny, prý „o tom nevěděl“. Odsouzený je ve výkonu trestu poprvé, 2x podmíněně trestán za krádež.

Je svobodný, má 2 nezletilé děti, žije s družkou, ke které se bude po propuštění i vracet. Navštěvovat ve VT jej budou družka s dětmi, matka, sestra.

Jedná se o slabého kuřáka. Kontakt s drogou a hracími automaty neguje. Aktuální zdravotní stav hodnotí jako dobrý.

Má dokončené základní vzdělání, pracoval jako zedník, v kamenolomu, dále pomocné práce. Do budoucna plánuje najít si jakoukoliv práci a postupně dávat do pořádku staré resty. V minulosti měl kontakt s PMS.

Dá se očekávat, že se vrátí do svého původního sociálního prostředí – k rodině.

Kriminální anamnéza:

Záznamy v RT – 2, ve VTOS – poprvé. V minulosti byl 2x podmíněně trestán, nyní poprvé ve VT – proměna VPP, délka trestu 125 dnů, podobně jako v minulosti krádež

Rozhovor :

Chování během pohovoru bylo vyrovnané a odpovědi plynulé. Jevil se jako komunikativní typ.

Otázka: Jaké jsou vaše zkušenosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací?

Odpověď: „Já jsem o tom vlastně ani nevěděl. To, že mám nastoupit ty práce jsem se pořádně nedověděl, a tak jsem je nedělal. A kdybych to fakticky věděl, tak stejně bych je neměl kdy dělat. Já musím živit rodinu a už to je dost náročný na práci a čas. A víte jaký to dneska je sehnat práci. Takže když byla, tak jsem se jí držel.“

Otázka: A jakým způsobem jste byl v kontaktu s pracovníky PMS?

Odpověď: „Já jsem tam byl pozvaný na začátku. To mi vysvětlili, že bych mohl mít jako alternativní trest. A s tím jsem souhlasil hlavně proto, co jsem teď říkal o tý práci.“

Otázka: Víte, o jakou konkrétní obecně prospěšnou práci mělo jít?

Odpověď: „To jsem pořádně nevěděl, asi něco pod městem, tedy pro městský úřad.“

Otázka: Jakým způsobem jste se dostal do VTOS?

Odpověď: „No protože jsem nic neodpracoval tak si to musím odsedět. A teď teprve mi nastaly problémy. Protože jsem tak jsem přišel o práci. A tak se nemůžu starat o rodinu a doma mám dvě malé holky.“

Otázka: Považujete trest, který jste za to dostal za správný a spravedlivý?

Odpověď: „Já pořád nevím, spíš ne. Já už jsem měl nějakou podmínku, ale myslím, že nic tak hrozného jsem neudělal abych teď seděl tady“.

Otázka: Nebylo tedy z dnešního pohledu rozumnější vykonat ty obecně prospěšné práce?

Odpověď: „To víte, že by bylo. Ale já už jsem vám řekl, že jsem byl v práci skoro pořád. A vedle toho nějaká ta fuška když potřeboval někdo s něčím vypomoct. Takže

kdy bych to vlastně měl odpracovat? To bych taky mohl třeba odnést zdravotně. Víím, že to co jsem předtím udělal jsem neměl, ale vlastně to bylo taky pro to, že jsem zrovna neměl dost peněz.“

Otázka: Jak plánujete, že budete dál řešit svůj život až opustíte výkon trestu?

Odpověď: „Za prvé se musím chytit někde v práci abych mohl zase žít rodinu. Ostatního nic neplánuji“.

Otázka: Co vám nejvíce vadí na VTOS?

Odpověď: „Že nemůžu pracovat a alespoň něco vydělat abych pomohl aspoň trochu rodině a hlavně děckám“.

Otázka: Kdyby jste měl možnost co byste změnil ve svém životě?

Odpověď: „Asi bych se snažil víc učit, možná studovat abych si snadněji mohl sehnat práci“.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusil o podání přehledu současného stavu jednoho ze stěžejních problémů naší justice a penologie obzvláště, a to významu a posláních alternativních trestů pro současnost i budoucnost naší občanské společnosti. Je nepochybné, že řešení trestných činů alternativními tresty je společensky správný trend v možné nápravě pachatelů. Zcela jistě je plně v souladu s chápáním obsahu pojmu moderní občanská společnost. Tento trend je posílen novými trestně právními úpravami i zřizováním a posilováním potřebných orgánů zabývajících se problematikou organizace a kontroly plnění alternativních trestů. V prvních kapitolách této práce jsem tedy se snažil poskytnout srozumitelný přehled o současném právním rámci výkonu nepodmíněného trestu a v dalším pak podat přehled o alternativních možnostech řešení trestných činů a s tím související činnosti Probační a mediační služby.

Já sám jsem při postupném studiu dostupných zdrojů a následném provádění výzkumné části a hodnocení jejich výsledků dospěl k názoru, že jsme teprve na samém začátku řešení trestné činnosti i alternativními způsoby, které by v řadě případů měli postupně nahradit trest odnětí svobody. Vzhledem k tomu, že jsem měl v praktické části práce jako výzkumný vzorek samotné odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, očekával jsem z jejich strany výrazný souhlas s příklonem k alternativním trestům z hlediska toho, že přinášejí pro osoby ohrožené (díky svému protispolečenskému jednání) ztrátu svobody, možnost nápravy přijatelným způsobem. K mému překvapení se však vynořily problémy a otázky, které přináší jen sama životní praxe za (z hlediska času) krátké období uplatňování alternativních trestů. Pokud mohu, shrnul bych zmíněné problémy a otázky do následujících bodů:

- 1) Současná praxe při udělování a používání alternativních trestů je jednostranně zaměřena jen na udělování trestu obecně prospěšných prací, které pak v řadě případů nedojdou naplnění a paradoxně nejsou i samotnými pachateli přijímány jednoznačně pozitivně. Důsledkem toho je stav, kterého jsem svědkem i ve věznici v níž pracuji, a to, že namísto úbytku relativně krátkodobých trestů odnětí svobody se objevují odsouzení s minimálními několika měsíčními tresty právě za nesplnění podmínek daných trestem obecně prospěšných prací. Nebylo mým úkolem a cílem zjistit příčiny toho proč se tak děje, ale podle mého názoru je jednou z příčin obecný problém vymahatelnosti právních následků protiprávních činů. Stejně tak vidím jako

další možnou příčinu dosavadní menší odbornou fundovanost pracovníků PMS v oblasti sociálního managementu, kdy ne vždy dochází při posuzování vhodnosti navržení alternativního trestu k dostatečně kvalitnímu posouzení osobnosti pachatele a jeho postoje k takovému řešení jeho případu.

- 2) V souvislosti s tím co jsem uvedl v předchozím bodě je evidentní, že jsou jen v malé míře užívány další alternativy řešení trestných činů. Je samozřejmé, alternativní tresty majetkové povahy lze jen stěží vymáhat od osob sociálně slabých, kteří částečně z důvodu tohoto svého společenského statusu páchají drobnou trestnou činnost. Na druhé straně pro mne zcela nepochopitelně jsou ojediněle vydávány např. zákazy činnosti nebo pobytu, propadnutí majetku nebo věci. Cítím to jako menší odhodlání k zásahu do nedotknutelnosti soukromého majetku.
- 3) Samostatnou a pro mne významnou otázkou je, proč jsme jen z čistě ekonomických důvodů v praxi ustoupily od udělování trestu domácího vězení, který je ve skutečnosti pro společnost rozhodně méně nákladný než skutečné náklady společnosti na pobyt jednotlivého odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Dnes, kdy systém GPS využívá již většina majitelů automobilů, mi připadá vše, co je uváděno jako argument proč nelze tuto alternativu hromadně začít používat, jen jako výmluva.
- 4) Podobně jako v případě domácího vězení je ve velmi malé míře využívána možnost zapojení PMS do procesu podmíněného propuštění osob, které se sice již nacházejí ve výkonu trestu za trestný čin, pro který nemohl být použit alternativní trest, ale svým chováním, jednáním a přístupem mají skutečné předpoklady dřívějšího úspěšného návratu do občanské společnosti. Opět vycházím z praxe ve věznici, kde odborní pracovníci v oblasti výkonu trestu odnětí svobody by byli schopni takové osoby vytipovat a připravovat pro případnou spolupráci těchto osob s pracovníky PMS, s jejichž pomocí by mohli dosáhnout dřívějšího podmíněného propuštění za stanovených podmínek. Jak často by se takhle např. zamezilo postupné prizonizaci osob, které nerecidivují. Jak často by se zamezilo následným závažným společenskoekonomickým problémům rodin s dětmi, problémům ztráty odborné způsobilosti a následné frustrující ztrátě obecné společenské prestiže. Myslím, že zaměření se i tímto směrem, tedy na užší spolupráci pracovníků věznic a PMS při výběru a přípravě vhodných adeptů na

smysluplný návrat do společnosti bychom šířeji využívali alternativní řešení trestné činnosti.

Tímto závěrem jsem chtěl hlavně podnítit případné čtenáře této práce k zamyšlení nad budoucími možnostmi zkvalitnění práce v tak společensky neoblíbené, ale zcela nutné činnosti jako je spravedlivé a skutečně účinné řešení potrestání za trestnou činnost, která neklesá.

A tak si dovoluji na samotný závěr připomenout jedno memento za pomoci veršů F. Villona – „Nuzota z lidí lotry činí a vlky z lesů žene hlad.“

Resumé

V diplomové práci jsem se zabýval druhy trestů, výkonem trestu odnětí svobody a alternativními tresty. Téma jsem rozvinul do 6 kapitol, které mají určitý počet subkapitol.

V první kapitole jsem se rozepsal o výkonu trestu odnětí svobody, který je v právní teorii i soudní praxi považován za nejpřísnější druh trestu. Funkci trestu rozlišujeme na vyrovnávací a regulativní. Účinnost trestu je určována především aspektem kriminalistickým, justičním a penologickým.

Druhá kapitola popisuje principy a programy restorativní justice, dále jsem se rozepsal o Probační a mediační službě ČR, její organizaci, činnosti a spolupráci s externími organizacemi.

Třetí kapitola definuje smysl alternativy v trestním právu, vypovídá, jaká je filozofie alternativních trestů. Rozděluje alternativní tresty do dvou kategorií a vymezuje cíle alternativních trestů.

Ve čtvrté kapitole píšou o druzích alternativních trestů, jejich rozlišení v širším a užším pojetí.

Pátá kapitola obsahuje výzkumnou část. Kvalitativní metodou jsem se pomocí dotazníkového šetření a řízeného rozhovoru s odsouzenými zaměřil na jejich názory a zkušenosti z výkonu trestu odnětí svobody v konfrontaci s jejich vědomostmi a názory na alternativní tresty. Při sběru dat mi byli nápomocni odborní a specializovaní pracovníci z úseku výkonu trestu. Příprava na řízený rozhovor proběhla studiem osobních spisů.

V závěru jsou uvedeny návrhy a možná opatření při řešení problémů při plnění a ukládání alternativních trestů v České republice.

Anotace

V diplomové práci Otázky současné české penologie se zabývám druhy trestů, problematikou alternativních trestů a dalšími opatřeními, nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody. Pojednávám zde také o činnosti orgánů zabývajících se problematikou organizace a kontroly plnění alternativních trestů.

Mým cílem bylo z části napomoci pochopit problémy současné praxe alternativních trestů a následné problémy při jejich nesplnění, které pak naplno musí zvládat současné české vězeňství. Dále poukazuji na současnou praxi při udělování a používání alternativních trestů, jejich efektivní využití a členění. Co je cílem a smyslem alternativních řešení trestních konfliktů, tj. urovnání nejen právních vztahů, ale především mezilidských vazeb.

Získal jsem formou dobrovolného anonymního dotazníkového šetření od odsouzených ve VTOS ve věznici Břeclav názory a zkušenosti, ve kterých konfrontovali výkon trestu odnětí svobody s alternativními tresty.

Klíčová slova

Alternativní trest, výkon trestu odnětí svobody, věznice, odsouzení, obecně prospěšné práce, Probační a mediační služba ČR, penologie

Annotation

In the diploma work Questions of the current Czech penology I deal with the types of sentences, the problems of alternative sentences and other measures, replacing unconditional imprisonment. I discuss here also the work of the institutions dealing with issues of organization and control over the implementation of alternative sentences.

My goal was partly to help to understand the problems of the current practice of alternative sentencing and consequent problems in their failure, which then the current Czech prisons fully cope with. Further I point out the current practice of granting and use of alternative sentences, their effective use and allocation. What is the aim and purpose of criminal conflict of alternative solutions, ie not only the settlement of legal relations, but also interpersonal relationships.

Through voluntary anonymous survey of prisoners in the prison in VTOS Breclav I got views and experiences in which they confront prison sentence with alternative sentences.

Keywords

Alternative sentences, prison sentences, prison, sentences, community service, the Probation and Mediation Service, penology

Literatura a prameny

1. Černíková, Sedláček. Základy penologie pro policisty. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002
2. Jůzl, M. Olejníček, A : Penologie a penitenciární pedagogika. Brno: IMS 2004.
3. Jarkovská,, Kotulan, Rozum. Institut dohledu u podmíněného propuštění. Praha: Vydavatelství Kufr
4. Mezník, Kalvodová, Kuchta. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
5. Mühlpachr, P. Sociální a postpenitenciární péče. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
6. Sotolář, A. a kol. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: Beck, 2000
7. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie I. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 55-039-01.
8. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 55-047-07
9. Sochůrek, J. Kapitoly z penologie III. díl. Negativní jevy ve vězení. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.
10. Řehoř, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.
11. Kovač, J. Realizace procesu resocializace u osob ve výkonu trestu. Bakalářská práce. Zlín: UTB, 2008.
12. České vězeňství: Evropská vězeňská pravidla. Vězeňská služba ČR. Praha: Tiskárna VS
13. Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Příloha č. 1 časopisu České vězeňství č. 1/1999. Tiskárna VV Praha Pankrác
14. Časopis České vězeňství, Praha: Vězeňská služba české republiky
15. Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon, ze dne 29. listopadu 1961
16. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ze dne 30. 6. 1999
17. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, účinnost od 1. 1. 2010
18. <https://www.pmscr.cz/> - veřejný portál Probační a mediační služby ČR
19. <http://www.justice.cz> - veřejný portál českého soudnictví
20. <http://www.vscr.cz> - veřejný portál Vězeňské služby ČR
21. <http://www.ok.cz/iksp/> - veřejný portál Institutu pro kriminologii a sociální prevenci

Přílohy

Příloha č.1

Vzorový dotazník použitý při výzkumném šetření

1. Jaký je váš současný rodinný stav?
 - a) svobodný
 - b) svobodný s partnerem
 - c) ženatý
 - d) rozvedený

2. Nejvyšší dosažené vzdělání
 - a) Základní
 - b) Střední bez maturity – s výučním listem
 - c) Střední s maturitou
 - d) VŠ

3. Jste poprvé ve VTOS ?
 - a) ANO
 - b) NE

4. Jaká je celková délka vašeho současného trestu ?
 - a) do 1 roku
 - b) do 2 let
 - c) 3 – 5 let
 - d) nad 5 let

5. Měl jste možnost spolupráce a kontaktu s pracovníky PMS?
 - a) ANO
 - b) NE
6. Víte co je „probace“ a „parole“ ?
 - a) ANO
 - b) NE
7. Považujete alternativní tresty za dostatečně účinné ?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
8. Má podle vás VTOS převýchovnou funkci?
 - a) ANO
 - b) NE
9. Spolupracují pracovníci věznic s PMS?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
10. Co by vás motivovalo nepáchat trestnou činnost?
 - a) Trvalé zaměstnání – práce
 - b) Urovnaný - spokojený rodinný stav
 - c) Jednorázové vymazání z rejstříku trestů - vybrané druhy TČ a trestů
 - d) Legální zisk větší finanční částky

11. Jaká délka trestu odnětí svobody je pro vás motivačně odstrašující ?
- a) 1 rok
 - b) 2 – 3 roky
 - c) 4 - 5 let
 - d) 6 - 8 let
 - e) 9 a více let
12. Přijal byste trest domácího vězení pokud by jeho délka i případný trest za nedodržení podmínek byly o polovinu delší než délka běžného VTOS?
- a) ANO
 - b) NE
13. Co má podle vás nejzávažnější dopad na osobu ve VTOS ?
- a) odloučení od blízkých
 - b) šikana a násilí
 - c) neexistence soukromí
 - d) ztráta společenské prestiže
14. Setkal jste se s případy kdy spáchání TČ bylo motivováno neschopností či nemožností jinak řešit tíživou sociální situaci? (bydlení apod.)
- a) ANO
 - b) NE
15. Uveďte, jaké znáte alternativní tresty?
- a) Obecně prospěšné práce
 - b) Peněžitý trest
 - c) Zákaz činnosti - Zákaz vstupu na sportovní a jiné akce
 - d) Domácí vězení
 - e) Propadnutí majetku

f) Zákaz pobytu

16. Jakým trestem jsou podle vás obecně prospěšné práce?

a) rozumný trest za vybrané trestné činy

b) nevhodný - nízký trest za vybrané trestné činy

c) zbytečný trest - většina není vykonána

d) jiný názor